

VELDSCAN MONITOR VMBO 2000

- eindrapport -

A.L. van der Vegt
M. Brink

Amsterdam, juli 2000
Regioplan publicatienr. OA-204

Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt
Leidsegracht 105-a
1017 ND Amsterdam
Tel.: 020 - 6253377
Fax: 020 - 6236191

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan
Onderwijs en Arbeidsmarkt B.V. in opdracht
van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschappen.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting	I
1 Inleiding, vraagstelling en onderzoeksopzet.....	1
1.1 Inleiding.....	1
1.2 Onderzoeksvragen voor de veldscan	2
1.3 Onderzoeksmethode	3
1.4 Leeswijzer.....	4
2 Zorgstructuur	5
2.1 Zorgstructuur binnen het samenwerkingsverband.....	5
2.2 Inhoudelijke ontwikkeling.....	8
2.3 Bevorderende en belemmerende factoren.....	15
3 Invoering leerwegen	21
3.1 Infrastructuur leerwegen.....	21
3.2 Inhoudelijke voorbereiding op de invoering van leerwegen.....	25
3.3 Bevorderende en belemmerende factoren.....	30
4 Deskundigheidsbevordering, deelname aan pilots en voorlichting	37
4.1 Deskundigheidsbevordering	37
4.2 Deelname aan pilots en netwerken	46
4.3 Voorlichting aan ouders.....	46
Bijlagen	
Bijlage 1 Steekproef, respons en representativiteit	51
Bijlage 2 Tabellen met uitsplitsing SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs	57

VOORWOORD

De invoering van het VMBO wordt nauwlettend gevolgd door het Ministerie van OCenW, onder meer door periodiek onderzoek in het onderwijsveld. De ‘veldscan’, waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan, is het vervolg op de twee ‘quickscans’ die in 1999 zijn uitgevoerd. Samen met de statusrapportages over de ontwikkeling in 84 samenwerkingsverbanden vormt de veldscan de Monitor VMBO 2000, een integraal onderzoek naar de stand van zaken van de invoering van het VMBO.

Aan het onderzoek is meegewerkt door een groot aantal directeuren en docenten van scholen voor VMBO, SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs. Dankzij hun medewerking beschikken we over een representatief beeld van de stand van zaken.

Een aantal leden van de VVO hebben de moeite genomen om de vragenlijsten kritisch te becommentariëren. Dit heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de kwaliteit van de vraagstelling. Verder bedanken wij de VMBO-consulenten van de projectorganisatie VMBO, die een ondersteunende rol hebben vervuld bij de uitvoering van het veldwerk. Door het Ministerie van OCenW is de veldscan op zeer betrokken wijze begeleid vanuit het implementatiemanagement VMBO.

Anne Luc van der Vegt,
projectleider

SAMENVATTING

Inleiding

In het voorjaar van 2000 is een integraal onderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken van de invoering van het VMBO. In het kader van dit onderzoek, de *Monitor VMBO 2000*, is een 'veldscan' uitgevoerd onder scholen voor VMBO, SVO/MLK en SVO/LOM én praktijkonderwijs, waarbij zowel de directie als docenten zijn geraadpleegd. Door de professionals¹ die werkzaam zijn in de regio is per samenwerkingsverband SVO-VO (in totaal 84) een statusrapportage opgesteld. Het SCO-Kohnstamm Instituut heeft op basis van deze rapportages een landelijke statusrapportage opgesteld.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de resultaten van de veldscan. De centrale onderzoeksvragen zijn:

1. *Wat is de stand van zaken aan het einde van het schooljaar 1999/2000, zowel op schoolniveau als op het niveau van de docenten, met betrekking tot:*
 - a) *de voorbereiding van de leerwegen;*
 - b) *de totstandkoming van de zorgstructuur, zowel bestuurlijke als onderwijskundige aspecten;*
 - c) *de infrastructuur.*
2. *In hoeverre hebben deze scholen een tijdsplanning ten aanzien van de onderdelen van de voorbereiding die nog niet zijn afgerond? Op welke termijn wordt verwacht dat de voorbereidingen zijn afgerond?*
3. *Welke factoren hebben tot nu toe naar het oordeel van de directie en docenten van de scholen bevorderend danwel belemmerend gewerkt voor de implementatie van de vernieuwingen bij de drie clusters? Hebben eventuele knelpunten consequenties voor de haalbaarheid van het huidige tijdschema?*
4. *Welke voortgang is zichtbaar ten opzichte van de twee meetmomenten van de quickscan, mei en november 1999?*

¹ Medewerkers van het Bestuurlijk Steunpunt, VMBO-consulenten van de projectorganisatie VMBO (voorheen PMVO) en medewerkers van de provincies.

De directie van ruim 300 scholen is verzocht om medewerking aan een telefonisch interview en om verspreiding van schriftelijke vragenlijsten onder een selectie van de docenten. Om meer gegevens te verkrijgen op docentniveau is tevens een aanvullende telefonische enquête gehouden onder een beperkte steekproef.

Aan het onderzoek is meegewerkt door 224 directeuren (137 scholen voor VMBO en 87 scholen voor SVO en praktijkonderwijs) en door 1212 docenten (801 van VMBO-scholen en 411 van scholen voor SVO of praktijkonderwijs).

Zorgstructuur

Zorgstructuur binnen het samenwerkingsverband

Gezamenlijke visie en rolverdeling – Binnen het samenwerkingsverband is er volgens 70 procent van de directeuren een gemeenschappelijk visie op zorg, op basis waarvan de positie van elke school wordt bepaald. In de huidige situatie zijn vooral de SVO-scholen en scholen voor praktijkonderwijs specialist op zorggebied. Van de VMBO-directeuren zegt bijna de helft dat ze wel zorg bieden, maar in beperkte mate. De meeste scholen verwachten niet dat hun rol de komende tijd zal veranderen.

Omzettingen en fusies – Van de SVO-MLK-scholen heeft 48 procent een aanvraag ingediend voor omzetting naar praktijkonderwijs. Van deze scholen wordt 37 procent een zelfstandige school voor praktijkonderwijs. Van de SVO-LOM-scholen heeft 9 procent een aanvraag ingediend. Van deze scholen zal 8 procent fuseren met een VMBO-school en worden omgezet naar een afdeling leerwegondersteunend onderwijs.

Toewijzing en plaatsing – Volgens 85 procent van de directeuren worden er binnen het samenwerkingsverband afspraken gemaakt over toewijzing en plaatsing van leerlingen. Volgens ongeveer de helft van de directeuren verloopt de toelating via de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL).

Inhoudelijke ontwikkeling

Zorgplan – Alle samenwerkingsverbanden moeten een zorgplan hebben. Volgens 38 procent van de directeuren is dat plan al uitgewerkt en kan het worden uitgevoerd. Van de directeuren geeft 25 procent aan dat al is begonnen met de uitvoering van het plan. Daarnaast dient elke school een eigen zorgplan te hebben. Op 43 procent van de scholen wordt dit plan al uitgevoerd, alleen de VMBO-scholen zonder beroepsgerichte leerwegen blijven hierbij achter (32 procent). Bij deze categorie scholen is de relatie tussen het eigen zorgplan en het zorgplan van het samenwerkingsplan ook het minst sterk.

Zorg op VMBO-scholen – De VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen werken op een structurele manier aan diverse aspecten van de zorg voor zorgleerlingen, zoals het houden

van leerlingbesprekingen, planmatig werken aan zorgverbreding (signalering, diagnostisering, werken met handelingsplannen). Op VMBO-scholen die alleen de theoretische leerweg aanbieden gebeurt dit minder structureel. Op het VMBO worden zorgleerlingen in de basisvorming doorgaans opgevangen in aparte klassen. Van de scholen neemt 7 procent deze leerlingen op in de reguliere klassensituatie in de basisvorming. Volgens 70 procent van de directeuren zal deze situatie de komende jaren niet veranderen.

Zorg op SVO-scholen en scholen voor praktijkonderwijs – Door scholen voor praktijkonderwijs en het SVO-MLK wordt gewerkt aan diverse aspecten van de zorg, zoals praktijkleren, sociale vaardigheidstrainingen en toeleiding naar de arbeidsmarkt. De docenten van SVO-scholen en scholen voor praktijkonderwijs zijn actief betrokken bij de vernieuwingen. Op de meeste scholen zijn werkgroepen ingesteld en worden studiedagen georganiseerd. Pedagogisch/didactische vernieuwing en de aansluiting met de arbeidsmarkt hebben tot nu toe de meeste aandacht gekregen, inhoudelijke voorbereidingen blijven nog enigszins achter. Bij de meeste onderwerpen zijn de docenten van SVO-MLK en scholen voor praktijkonderwijs tot nu toe actiever dan docenten van het SVO-LOM.

Afstemming met gemeente en andere instanties – Naast het samenwerkingsverband heeft ook de gemeente verantwoordelijkheid voor zorgleerlingen, bijvoorbeeld in het kader van het GOA-beleid, handhaving van de leerplicht en terugdringing van voortijdig schoolverlaten. Van de scholen voert 67 procent hierover structureel overleg met de gemeente. Ruim een kwart van de scholen heeft afspraken vastgelegd in een samenhangend plan. Afstemming vindt vooral plaats op de terreinen leerplicht, voortijdig schoolverlaten en huisvesting. Verder hebben de meeste scholen afspraken gemaakt over de zorg met basisscholen en instellingen voor jeugdzorg. Een minderheid van de scholen heeft op het terrein van de zorg al afspraken gemaakt met ROC's of met het bedrijfsleven.

Bevorderende en belemmerende factoren

Bevorderend – De goede samenwerking in het samenwerkingsverband wordt door één op de vijf directeuren genoemd als de belangrijkste bevorderende factor voor de vernieuwingen. De onderlinge contacten tussen de scholen zijn verbeterd. Ook professionalisering van de zorg is een stimulans die meermalen wordt genoemd. In vergelijking met een jaar geleden zien directeuren meer verschillende sterke punten die de vernieuwingen bevorderen. Docenten zien vooral de aandacht voor zorgleerlingen op school als bevorderende factor, naast de kwaliteiten en het enthousiasme van het team.

Belemmerend – De door directeuren meest genoemde belemmering is onzekerheid over de financiering, met name over het zorgbudget. Ook docenten zien dit als een belemmering. De directie maakt zich daarnaast zorgen over de deskundigheid van hun docenten, over de positie van zwakke leerlingen en over de beschikbare tijd. Het laatste wordt door de docenten het meest genoemd als belemmering. Voor een kwart van de docenten is dit het voornaamste

punt van zorg. Het functioneren van het samenwerkingsverband wordt minder vaak een knelpunt genoemd dan een jaar geleden.

Tijdsplanning – De voorbereidingen vóór de zorgstructuur zullen volgens de meeste directeuren zijn afgerond voor augustus 2002. In mei 1999 was dat nog niet het geval. Ook de meerderheid van de docenten vindt dat er voldoende tijd is voor de inhoudelijke en didactische voorbereiding. Alleen voor de praktische voorbereidingen zou de school meer tijd beschikbaar moeten stellen, vindt een meerderheid van de SVO-docenten.

Invoering leerwegen

Infrastructuur

Locatie – Op de helft van de scholen die alle leerwegen zullen gaan aanbieden, worden de beroepsgerichte leerwegen op dezelfde locatie aangeboden als de theoretische leerweg; bij ruim een derde op een andere locatie. De overige scholen kiezen voor een combinatie, de eerste twee leerjaren worden bijvoorbeeld op één locatie gevolgd, daarna wordt er gesplitst.

Intrasectorale programma's – Ongeveer 60 procent van de VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen heeft intrasectorale programma's aangevraagd. Handel en administratie, zorg en welzijn-breed, en metalektro zijn de meest aangevraagd programma's. De aanvragen voor intrasectorale programma's binnen de sector techniek gelden veelal alleen voor de gemengde leerweg. De overgrote meerderheid van de scholen is van plan de programma's bij toekenning ook inderdaad te gaan aanbieden, zij het niet altijd op alle vestigingen van de school. De voorbereiding van docenten op het verzorgen van intrasectorale programma's staat op veel scholen gepland in het schooljaar 2000/2001.

Clustering – Op de meerderheid van de scholen (ongeveer 70 procent) met verschillende leerwegen wordt er 'geclusterd', dat wil zeggen dat de leerlingen van twee of meer leerwegen voor bepaalde vakken worden samengevoegd. Vaak wordt er geclusterd tussen de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg en tussen de gemengde en theoretische leerweg; het laatste gebeurt soms ook in combinatie met de kaderberoepsgerichte leerweg. Clustering gebeurt in de meeste gevallen structureel en betreft zowel het beroepsgerichte als het algemeen vormende deel van het programma.

Overstappen tussen leerwegen – Op 65 procent van de VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen kunnen leerlingen in het derde jaar nog overstappen. Op sommige van deze scholen is de mogelijkheid tot overstappen beperkt, bijvoorbeeld tot de gemengde en de theoretische leerweg.

Inhoudelijke voorbereiding

Invoeringsplan – Een planmatige invoering van de leerwegen is erbij gebaat dat de school een samenhangend invoeringsplan heeft, waarin alle voorbereidingen zijn opgenomen. Op

ruim 60 procent van de VMBO-scholen is het invoeringsplan in voorbereiding. Op een kwart van de scholen is het plan vastgesteld. De helft van deze scholen, voornamelijk VMBO-scholen met beroepsgerichte afdelingen, is inmiddels bezig met de uitvoering. Een jaar geleden was het plan gereed op 11 procent van de scholen.

Organisatie van de voorbereidingen – Om de vernieuwingen te coördineren is er op de meeste scholen (85 procent) een stuurgroep ingesteld. Deze bestaat vrijwel altijd uit zowel directieleden als docenten. Verder werken docenten aan de voorbereiding in werk- en ontwikkelgroepen, in teamverband tijdens studiedagen of binnen de vaksectie.

Voorbereidingen in het huidige en het komende schooljaar – In het lopende schooljaar (1999/2000) is volgens de directie vooral gewerkt aan de nieuwe lessentabellen en de criteria voor determinatie. Docenten noemen daarnaast de voorbereiding voor het kiezen of aanpassen van methoden. Ook aan pedagogisch/didactische vernieuwing, zoals het leren zelfstandig werken van leerlingen en aan de lessentabellen, wordt door veel docenten gewerkt. De nieuwe examenprogramma's en de plannen voor toetsing en afsluiting staan bij de meeste scholen (ongeveer driekwart) gepland voor het volgende schooljaar. Ook praktische voorbereidingen worden op de meeste scholen na de zomer getroffen. Op 31 procent van de scholen zijn deze werkzaamheden pas na het volgende schooljaar gepland, of is de planning nog niet bekend. De meeste directeuren verwachten dat er aanpassingen nodig zijn in de huisvesting, de inrichting van lokalen, mediatheek en vooral ICT-faciliteiten. Dit geldt vooral voor de scholen die beroepsgerichte leerwegen zullen aanbieden.

Praktische sectororiëntatie – Van de scholen met beroepsgerichte leerwegen biedt 70 procent praktische sectororiëntatie aan. In november 1999 was ruim 60 procent van de scholen dit van plan. Op scholen zonder beroepsgerichte leerwegen wordt meestal geen praktische sectororiëntatie aangeboden.

Bevorderende en belemmerende factoren

Bevorderend infrastructuur – Voor de totstandkoming van de infrastructuur voor de leerwegen worden door de directeuren uiteenlopende bevorderende factoren genoemd, zoals verbetering van de doorstroming naar het vervolgonderwijs, de opwaardering van het VBO en de vernieuwing van het onderwijs. Deze vernieuwing is volgens sommige directeuren een stimulans voor docenten.

Belemmerend infrastructuur – Een veelgenoemde belemmering, door directeuren en door docenten, is de huisvesting. Een deel van de directeuren zou het liefste alle leerwegen in hetzelfde gebouw huisvesten, om van het VMBO echt één schooltype te maken. Daar is tijd en geld voor nodig. Veel directeuren vinden dat ze te weinig leerlingen op school hebben om voor iedereen het juiste aanbod te kunnen realiseren. Ze voelen zich daardoor gedwongen te clusteren. Moeizame afstemming in de regio en gebrek aan motivatie bij docenten worden ook als belemmering genoemd, zij het wat minder vaak.

Bevorderend leerwegen inhoudelijk – Directeuren noemen als winstpunten van het VMBO: verhoging van het niveau, vernieuwde didactiek, nieuwe examenprogramma's, het brede aanbod, vernieuwing van vakinhouden en betere aansluiting op vervolgonderwijs. Sommige directeuren signaleren enthousiasme op hun school om de vernieuwingen gestalte te geven. Ook docenten noemen dit enthousiasme een sterke kant van de school bij de vernieuwing. Door de docenten wordt ook de kwaliteit van de leerlingbegeleiding op school genoemd als bevorderende factor. Het leren van algemene vaardigheden en vakoverstijgende thema's wordt door enkele directeuren genoemd. Veel directeuren van categoriale MAVO's voorzien weinig veranderingen: het meeste zal voor hen bij het oude blijven.

Belemmerend leerwegen inhoudelijk – De meest door de directies genoemde belemmering bij de invoering van de leerwegen is de ervaren onduidelijkheid over allerlei zaken. De regelgeving wordt onduidelijk genoemd en ook de politieke discussie over de zwaarte van het programma. Verder vinden sommige directeuren dat er te laat zicht komt op de examenprogramma's en leermiddelen. Een andere veelgenoemde belemmering, tijdgebrek, hangt hiermee samen. Ook veel docenten maken zich zorgen over de beschikbare tijd; voor ongeveer een kwart van hen is dit de voornaamste belemmering bij de vernieuwing van de leerwegen.

Tijdsplanning – De meeste directeuren verwachten op tijd klaar te zijn met de wettelijk vereiste voorbereidingen vóór augustus 2001. De helft van de directeuren is er zeker van dat dit lukt. Op sommige VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen wordt er getwijfeld of de planning haalbaar is. Scholen met alleen de theoretische leerweg voorzien geen problemen. Veel docenten vinden dat de school meer tijd beschikbaar zou moeten stellen voor de voorbereidingen. Dit geldt vooral voor praktische voorbereidingen, zoals het inrichten van de lokalen. Van de docenten in beroepsgerichte vakken vindt de helft dat hiervoor onvoldoende tijd is.

Deskundigheidsbevordering, pilots en voorlichting

Deskundigheidsbevordering

Scholingsplan – Aan deskundigheidsbevordering ten behoeve van de vernieuwingen wordt op de meeste scholen planmatig gewerkt. Op driekwart van de scholen is of komt er een scholingsplan, dat meestal betrekking heeft op zowel de leerwegen als de zorgstructuur. Bij veel scholen is het plan nog in ontwikkeling. Met de uitvoering van het scholingsplan is tot nu toe één van de drie scholen begonnen. Deskundigheidsbevordering is meestal bedoeld voor docententeams of individuele docenten en minder vaak voor schoolleiding, middenkader of zorgspecialisten.

Inhoud deskundigheidsbevordering – De grootste scholingsbehoefte ligt bij de directie van VMBO-scholen op het vlak van de didactiek; scholen voor SVO en praktijkonderwijs leggen meer accent op de inhoud van het onderwijs. Onderwerpen waarin al dit schooljaar op de meerderheid van de VMBO-scholen personeel wordt geschoold liggen vooral op het vlak van de didactiek (lesgeven in algemene vaardigheden, zelfstandig werken in de klas, ICT) maar ook van de zorg (begeleiding bij leerproblemen en sociaal-emotionele problemen). Scholing op het terrein van de praktijkbegeleiding wordt vooral gevolgd op VMBO-scholen met de beroepsgerichte leerwegen. Scholen voor SVO en praktijkonderwijs besteden meer aandacht aan scholing op de inhoud van het onderwijs. Maar ook op de terreinen didactiek en zorg wordt veel scholing gevolgd, meer nog dan op VMBO-scholen. De praktische begeleiding van leerlingen is een terrein waarop vooral docenten van SVO-MLK en praktijkonderwijs aan deskundigheidsbevordering doen.

Vormen van deskundigheidsbevordering – Intern volgt de meerderheid van de docenten studiedagen op school en ze nemen deel aan sectie- of afdelingsoverleg over de vernieuwingen. Ook externe studiedagen en cursussen worden gevolgd, maar in iets mindere mate. Van meer intensieve vormen van scholing, zoals coaching, procesbegeleiding en uitwisseling met andere scholen, wordt in het SVO en het praktijkonderwijs wel gebruik gemaakt, maar door VMBO-scholen tamelijk weinig. Van de externe instanties die ondersteuning bieden, wordt het meest gebruik gemaakt van de schoolbegeleidingsdienst, vervolgens van het aanbod van de LPC en de projectorganisatie VMBO.

Oordeel docenten over informatie – Docenten VMBO vinden dat ze over het algemeen goed op de hoogte zijn van de vernieuwingen op het terrein van de leerwegen; over de informatie met betrekking tot de zorg is men minder positief. Docenten van SVO en praktijkonderwijs voelen zich beter voorbereid op de vernieuwing van de zorgstructuur dan VMBO-docenten.

Pilots

De scholen kunnen deelnemen aan pilots of netwerken waarin bepaalde aspecten van het VMBO worden ontwikkeld. Een kwart van de scholen, voor VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen, heeft deelgenomen aan een pilot of netwerk of neemt daar nu aan deel. De resultaten en producten van de pilots worden door de meeste scholen breed verspreid op school. De pilots hebben doorgaans ook invloed op de ontwikkeling van het onderwijs op school.

Voorlichting ouders

De meeste scholen hebben al voorlichting gegeven aan de ouders over de verandering die de invoering van het VMBO met zich meebrengt. De VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen lopen hierin voorop. Toelating vanuit het basisonderwijs, de verschillende leerwegen en de doelstellingen van het VMBO zijn de onderwerpen waarover door ten minste driekwart van de scholen voorlichting is gegeven.

1 INLEIDING, VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSOPZET

1.1 Inleiding

Met ingang van het schooljaar 1999/2000 is de omvorming begonnen van VBO, MAVO en SVO naar het nieuwe schooltype VMBO, voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Zowel onderwijsinhoudelijk als organisatorisch vraagt dit om grote veranderingen. Leerlingen worden breder opgeleid, met voor alle leerlingen aandacht voor zowel vaardigheden als kennisoverdracht, en meer samenhang tussen algemeen vormende en beroepsgerichte vakken. Er worden vier leerwegen geïntroduceerd met daarbinnen vier sectoren (zorg en welzijn, techniek, economie en landbouw) met deels vaste vakkenpakketten.

Leerlingen die extra zorg nodig hebben, volgen onderwijs binnen één van de vier leerwegen met behulp van leerwegondersteunend onderwijs (LWOO), dat gericht is op de individuele behoefte van de leerling. Daarnaast is er praktijkonderwijs (PrO), voor de leerlingen die – ook met extra zorg – niet een diploma in één van de leerwegen kunnen halen. Het praktijkonderwijs bereidt de leerlingen voor op de uitoefening van eenvoudige beroepen. De expertise voor deze ‘zorg op maat’ wordt aangeboden door de samenwerkingsverbanden SVO-VO.

Quickscan invoering VMBO in 1999

In mei en november 1999 heeft Regioplan via twee quickscans gepeild hoe de voorbereidingen van de invoering van het VMBO op schoolniveau verliep. Dit gebeurde in opdracht van de directie VO van het Ministerie van OCenW. De eerste meting was beperkt tot scholen met afdelingen voor MAVO en/of VBO, bij de tweede meting zijn ook vertegenwoordigers van SVO-scholen geraadpleegd. Zowel schoolinterne VMBO-coördinatoren als docenten werd gevraagd naar hun mening over de voortgang van de vernieuwingen.

Monitor VMBO 2000

In het voorjaar van het jaar 2000, is een integraal onderzoek uitgevoerd, de *Monitor VMBO 2000*. Hiermee is de stand van zaken met betrekking tot de vernieuwing in kaart gebracht en zijn de factoren geïntroduceerd die daarbij bevorderend dan wel belemmerend werken. De gegevens zijn verzameld op verschillende niveaus. De *Monitor VMBO 2000* bestaat uit twee onderdelen: een ‘veldscan’ onder scholen en statusrapportages van alle samenwerkingsverbanden VO-SVO geïntegreerd in een landelijk verslag van de statusrapportages.

Veldscan – De quickscans hebben tweemaal een betrouwbare maar tamelijk globale momentopname opgeleverd. Om te kunnen bepalen of het huidige tijdschema voor de vernieuwingen haalbaar is, wilde het ministerie aan het einde van het schooljaar 1999/2000 beschikken over meer exacte informatie met betrekking tot de voortgang van de vernieuwingen. Regioplan is daarom gevraagd een onderzoek onder scholen uit te voeren, waaruit een landelijk beeld

naar voren komt. Het ministerie is daarbij geïnteresseerd in informatie van zowel de directie als de docenten van de betrokken scholen. De directie is verantwoordelijk voor het schoolbeleid en de docenten moeten de vernieuwingen gestalte geven. Van de veldscan wordt in dit rapport verslag gedaan.

Statusrapportages – Naast de veldscan zijn er voor alle 84 regionale samenwerkingsverbanden statusrapportages opgesteld, door de professionals die het vernieuwingsproces ondersteunen.² Het SCO-Kohnstamm Instituut heeft op basis van deze rapportages een landelijke statusrapportage opgesteld. De belangrijkste resultaten uit de veldscan en de landelijke statusrapportage zijn samengevat in een brochure.³

1.2 Onderzoeksvragen voor de veldscan

Het onderzoek heeft betrekking op zorg en leerwegen, zowel op de infrastructurele kant als de inhoud. Voor het onderzoek zijn de volgende kernthema's vastgesteld:

- *zorg*: positionering scholen in samenwerkingsverband, omzettingen, toewijzing en plaatsing leerlingen (PCL), zorgplan binnen het samenwerkingsverband en uitwerking op schoolniveau, organiseren van zorg, afstemming op gemeentelijk beleid;
- *leerwegen*: welke leerwegen worden aangeboden en waar, welke intrasectorale programma's, clustering van leerwegen, invoeringsplan leerwegen, voorbereidingen (zoals PTA, lessentabel), praktische sectororiëntatie.

Verder is er aandacht voor enkele algemene thema's: deskundigheidsbevordering, deelname aan pilots, voorlichting aan ouders.

Het hoofddoel van de veldscan is de vaststelling van de stand van zaken op schoolniveau. De eerste en centrale onderzoeksvraag luidt daarom:

1. *Wat is op de scholen die deel uitmaken van samenwerkingsverbanden (VMBO, SVO en praktijkonderwijs) aan het einde van het schooljaar 1999/2000 de stand van zaken, zowel op schoolniveau als op het niveau van de docenten, met betrekking tot het volgende:*
 - a) *de totstandkoming van de zorgstructuur, zowel bestuurlijke als onderwijskundige aspecten;*
 - b) *de infrastructuur;*
 - c) *de voorbereiding van de leerwegen.*

² Medewerkers van het Bestuurlijk Steunpunt, VMBO-consulenten van de projectorganisatie VMBO (voorheen PMVO) en medewerkers van de provincies

³ *Monitor VMBO 2000: Samen er voor staan: een samenvatting van de resultaten van de veldscan onder scholen en de statusrapportages van de samenwerkingsverbanden VO-VSO.*

De tweede daarmee samenhangende onderzoeksvraag luidt:

2. *In hoeverre hebben deze scholen een tijdsplanning ten aanzien van de onderdelen van de voorbereiding die nog niet zijn afgerond? Op welke termijn wordt verwacht dat de voorbereidingen zijn afgerond?*

Hoewel het accent in de veldscan ligt op het in kaart brengen van de stand van zaken, is ook gevraagd naar punten van zorg en sterke kanten bij de voorbereiding van de vernieuwingen. De derde onderzoeksvraag luidt daarom:

3. *Welke factoren hebben tot nu toe naar het oordeel van de directie en docenten van de scholen bevorderend danwel belemmerend gewerkt voor de implementatie van de vernieuwingen? Hebben eventuele knelpunten consequenties voor de haalbaarheid van het huidige tijdschema?*

Ten slotte is getracht de resultaten van de veldscan zoveel mogelijk bruikbaar te laten zijn voor een vergelijking met de situatie zoals deze vorig jaar was. De laatste onderzoeksvraag luidt dan ook:

4. *Welke voortgang is zichtbaar ten opzichte van de twee meetmomenten van de quickscan, mei en november 1999?*

1.3 Onderzoeksmethode

Het onderzoek is gehouden onder alle schooltypen die een rol spelen bij de totstandkoming van het VMBO. Dit geldt voor SVO-LOM, SVO-MLK, praktijkonderwijs en alle scholen met een VBO- en/of MAVO-afdeling. Van de scholen in de onderzoeksgroep is het directielid geraadpleegd dat 'invoeringsverantwoordelijke' is voor het VMBO en een selectie van de docenten. De directieleden zijn geraadpleegd door middel van telefonische interviews. Dit leverde een respons op van 68 procent. Aan de docenten zijn schriftelijke vragenlijsten gestuurd; 26 procent hiervan is ingevuld en geretourneerd. Om zekerheid te verkrijgen over de representativiteit is in aanvulling op de schriftelijke enquête nog een telefonische ronde gehouden onder een beperkte steekproef.

Aan het onderzoek is meegewerkt door de directieleden van 224 scholen (137 scholen voor VMBO en 87 scholen voor SVO/praktijkonderwijs) en door 1212 docenten (801 van VMBO-scholen en 411 van scholen voor SVO of praktijkonderwijs). De respons onder de directies was 68 procent, onder de schriftelijk benaderde docenten 26 procent en onder de telefonisch benaderde docenten 69 procent.

Na controle op representativiteit van de onderzoeksgroep zijn door middel van weging enkele correcties uitgevoerd, zodat de verhoudingen in de responsgroep dezelfde zijn als in

de populatie. Meer uitvoerige informatie over de werkwijze bij de uitvoering van het onderzoek en de representativiteit van de responsgroep is te vinden in de bijlage.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk beschrijven we de stand van zaken met betrekking tot de zorgstructuur. In hoofdstuk 3 komen de leerwegen aan de orde, waarbij zowel aandacht is voor de infrastructuur als de inhoudelijke kant van de leerwegen. In hoofdstuk 4 gaan we in op de deskundigheidsbevordering, de deelname van scholen aan pilots en de voorlichting aan ouders.

2 ZORGSTRUCTUUR

Met de invoering van het VMBO wordt de zorgstructuur in het voortgezet onderwijs vernieuwd, via de introductie van het leerwegondersteunend onderwijs (LWOO) en praktijkonderwijs (PRO). Het aanbod aan zorg moet via samenwerkingsverbanden van scholen voor VBO, MAVO, SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs op regionaal niveau tot stand worden gebracht. Binnen elk samenwerkingsverband nemen alle scholen gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor de extra zorg voor leerlingen. Door de permanente commissies leerlingen-zorg (PCL) worden leerlingen die extra zorg nodig hebben, geplaatst in de school binnen het samenwerkingsverband die het beste kan voorzien in hun zorgbehoefte. Sinds januari 1999 is er een landelijk dekkend netwerk van samenwerkingsverbanden SVO-VO.

In dit hoofdstuk baseren we ons zowel op de informatie die ingewonnen is bij de directie als op de enquête onder docenten. Bij de presentatie van de resultaten wordt onderscheid gemaakt tussen scholen die de *beroepsgerichte leerwegen* aanbieden en scholen die alleen de *theoretische leerweg* aanbieden. De eerste groep bestaat uit de voormalige VBO-scholen of scholengemeenschappen met VBO; de andere uit categoriale MAVO's of scholengemeenschappen met MAVO (maar zonder VBO). Dit onderscheid wordt gemaakt omdat de voorbereidingen voor de vernieuwing kunnen verschillen voor deze twee groepen scholen. Verder onderscheiden we ook de SVO-scholen en scholen voor praktijkonderwijs. Omwille van de overzichtelijkheid worden de gegevens van SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs meestal in één kolom gepresenteerd. Wanneer er duidelijke verschillen tussen deze schooltypen zijn, wordt een uitsplitsing gemaakt. Waar mogelijk worden de gegevens vergeleken met de vorige VMBO-scans, te weten de *Quickscan mei 1999* en de *Quickscan november 1999*.

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de stand van zaken rond het vormgeven van de zorgstructuur (2.1) de inhoudelijke ontwikkeling van de zorg (2.2) en de belemmerende en bevorderende factoren bij de vormgeving van de zorg (2.3).

2.1 Zorgstructuur binnen het samenwerkingsverband

Gezamenlijke visie

De scholen binnen een samenwerkingsverband moeten gezamenlijk afspraken maken over het bieden van extra zorg aan leerlingen die dat nodig hebben. De meeste directeuren (70 procent) zijn van mening dat er binnen het samenwerkingsverband een gemeenschappelijke visie op zorg is, op basis waarvan de positie van elke school kan worden bepaald. Op de meeste andere scholen zijn er wel enkele gemeenschappelijke uitgangspunten of de visie is in ontwikkeling.

Tabel 2.1 Is er een gemeenschappelijke visie op zorg binnen het samenwerkingsverband (directie, %)

	svo/PrO	vmbo met beroepsgerichte/alle leerwegen	vmbo met alleen theoretische leerweg	Totaal
Er is een gemeenschappelijke visie	66%	77%	61%	68%
Er zijn enkele gemeenschappelijke uitgangspunten	14%	10%	21%	13%
Er is geen gemeenschappelijke visie, maar er wordt wel over gesproken	10%	11%	5%	10%
Er wordt (nog) niet over een gemeenschappelijke visie gesproken	8%	-	5%	4%
Anders	-	-	5%	3%
Weet niet	2%	2%	3%	2%
Totaal (N)	87	99	38	224

Rol binnen het samenwerkingsverband

De directeuren is gevraagd naar de rol die de eigen school heeft binnen het samenwerkingsverband. De resultaten staan in tabel 2.2. Het merendeel van de directeuren van het SVO beschouwt de eigen school als de specialist op zorggebied. Dit geldt in mindere mate voor directeuren praktijkonderwijs. Ongeveer 40 procent van de VMBO-scholen biedt in beperkte mate extra zorg en verwijst zwaardere gevallen door naar de gespecialiseerde scholen in het samenwerkingsverband.

Tabel 2.2 Rol van de school binnen het samenwerkingsverband (directie, %)

	SVO-LOM	SVO-MLK	PrO	vmbo beroepsgericht/alle leerwegen	vmbo theoretische leerweg	Totaal
De school is specialist op zorggebied	81%	64%	48%	29%	8%	40%
De school biedt in beperkte mate extra zorg	3%	20%	20%	40%	44%	30%
De school wijst bij signaleerde problemen door naar andere school in samenwerkingsverband	3%	8%	16%	17%	26%	15%
De rol is nog niet duidelijk	8%	-	12%	7%	10%	8%
Anders	5%	8%	4%	5%	10%	6%
Weet niet	-	-	-	2%	3%	1%
Totaal (N)	37	25	25	99	38	224

Van de SVO-scholen verwacht 86 procent dat de rol binnen het samenwerkingsverband de komende jaren hetzelfde zal blijven. Voor de VMBO-scholen is dit 73 procent. De meeste scholen verwachten dus niet dat hun rol in de komende tijd zal veranderen.

Omzettingen en fusies

Ongeveer een derde van de SVO-scholen (31 procent) heeft een aanvraag ingediend voor omzetting naar LWOO of praktijkonderwijs met ingang van augustus 2000. Dit blijkt uit een inventarisatie van de aanvragen die uiterlijk in december 1999 zijn ingediend. De meeste aanvragen zijn afkomstig van MLK-scholen (50 procent van deze scholen). Slechts enkele LOM-scholen (9 procent) hebben een aanvraag ingediend.

Tabel 2.3 Omzettingen in augustus 2000 van svo naar Lwoo of praktijkonderwijs (%)*

	SVO/MLK	SVO/LOM	Totaal
Praktijkonderwijs, zelfstandig	37%		19%
Praktijkonderwijs, afdeling	10%	1%	6%
Leerwegondersteunend onderwijs, afdeling	1%	8%	5%
Geen aanvraag ingediend	50%	89%	69%
Aanvraag ingetrokken/afgewezen	3%	2%	2%
Totaal (N)	112	108	152

* Bron: Ministerie van ocnw.

Verder zal in augustus 2000 van drie scholengemeenschappen de afdeling LWOO worden omgezet naar een combinatie LWOO en praktijkonderwijs.

De scholen die nog geen aanvraag hebben ingediend is gevraagd naar de reden. Sommige directeurs antwoorden eenvoudigweg dat men nog niet zover is. In een aantal gevallen heeft nog geen overleg in het samenwerkingsverband plaatsgevonden, of er is nog geen fusiepartner gevonden. Dit geldt met name voor LOM-scholen die zich oriënteren op omzetting naar een afdeling LWOO. Andere directeurs noemen een belemmering die buiten het samenwerkingsverband ligt, meestal de onzekerheid over het zorgbudget. Sommige directeurs van LOM-scholen zeggen pas een aanvraag in te dienen bij de laatste gelegenheid, in december 2001, omdat dan zoveel mogelijk duidelijk is over de consequenties.

Toewijzing en plaatsing

Binnen het samenwerkingsverband worden volgens bijna alle scholen (85 procent) afspraken gemaakt over toewijzing en plaatsing van zorgleerlingen. Veertig procent zegt dat de afspraken ook al in praktijk gebracht worden. De feitelijke toelating loopt vaak nog via het bevoegd gezag van de eigen school. Volgens ongeveer de helft van de scholen verloopt de toelating via de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL).

Tabel 2.4 Feitelijke toelating van zorgleerlingen (directie, %)

	svo/PrO	VMBO beroeps- gericht/alle leerwegen	VMBO theoretische leerweg	Totaal
Via het bevoegd gezag van de school	48%	57%	63%	55%
Via de PCL	47%	41%	29%	41%
Weet niet	5%	2%	8%	4%
Totaal (N)	87	99	38	224

2.2 Inhoudelijke ontwikkeling

Zorgplan

Alle samenwerkingsverbanden moeten een zorgplan hebben, waarin bepaald is welke leerlingzorg de scholen aanbieden. Bijna veertig procent van de directeuren zegt dat het plan gereed is (tabel 2.5), volgens ongeveer een kwart van de scholen wordt het plan al uitgevoerd. Op scholen voor SVO en voor praktijkonderwijs vindt men vaker dat al met de uitvoering is begonnen dan op VMBO-scholen.

Tabel 2.5 Aanwezigheid gezamenlijk zorgplan binnen samenwerkingsverband (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Ja, plan wordt uitgevoerd	38%	19%	11%	25%
Ja, plan is klaar voor uitvoering	30%	43%	46%	38%
Nee, het plan is nog globaal	29%	28%	30%	29%
Anders	1%	2%	8%	3%
Weet niet	2%	7%	5%	5%
Totaal (N)	87	99	38	224

Met het zorgplan voor de eigen school zeggen de directeuren al verder te zijn gevorderd. Op ruim 40 procent van de scholen wordt het zorgplan inmiddels uitgevoerd. De scholen met alleen de theoretische leerweg blijven achter: ruim een kwart heeft geen zorgplan en is er ook nog niet mee bezig (zie tabel 2.6). Het SVO-LOM, SVO-MLK en het praktijkonderwijs zijn ongeveer even ver bij de ontwikkeling van een zorgplan.

Tabel 2.6 Aanwezigheid zorgplan op school (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Ja, plan wordt uitgevoerd	45%	46%	32%	43%
Ja, plan is vastgesteld	16%	20%	14%	17%
Ja, het plan is in ontwikkeling	24%	24%	27%	25%
Nee, er is geen plan	15%	10%	27%	15%
Totaal (N)	87	99	38	224

De relatie tussen het zorgplan van het samenwerkingsverband en dat van de eigen school hangt samen met het schooltype. Voor de meerderheid van de VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen geldt het zorgplan van het samenwerkingsverband als kader voor het eigen zorgplan. Als een VMBO-school alleen de theoretische leerweg aanbiedt, ligt dat anders. Bij een aanzienlijk deel (ruim een kwart) van deze scholen staat het eigen zorgplan los van het gezamenlijke zorgplan. De directeuren van SVO-scholen en van het praktijkonderwijs zeggen relatief vaak (ruim 30 procent) dat het gezamenlijke plan gebaseerd is op het plan van hun school.

Tabel 2.7 Relatie zorgplan van het samenwerkingsverband en het schoolplan (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Het zorgplan van het swv vormt kader voor schoolplan	38%	53%	27%	43%
Het zorgplan van het swv is (deels) gebaseerd op schoolplan	32%	22%	24%	26%
Geen relatie tussen de plannen	15%	10%	27%	15%
Anders	9%	6%	14%	8%
Weet niet	6%	10%	8%	8%
Totaal (N)	87	101	37	224

Zorg op VMBO-scholen

De directie is gevraagd welke structurele vormen van zorg op school aanwezig zijn. In tabel 2.8 staat een overzicht van activiteiten die scholen op het gebied van zorg kunnen ontplooiën. De scholen met beroepsgerichte leerwegen zijn doorgaans verder in de aanpak van de zorg op de eigen school dan scholen met alleen de theoretische leerweg. Veel zaken gebeuren op deze laatste scholen nog steeds ad hoc of niet. Planmatig werken met handelingsplannen en het voorbereiden van docenten daarop gebeurt bijvoorbeeld op minder dan de helft van de scholen op een structurele manier.

Tabel 2.8 Structurele zorg aan zorgleerlingen (directie vmbo, %)

	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Leerlingbesprekingen in team	97%	95%	96%
Leerlingbesprekingen met interne deskundigen	96%	74%	90%
Leerlingbesprekingen met externe deskundigen	70%	54%	65%
Planmatig werken aan benoemen wie tot risicoleerlingen hoort	76%	58%	71%
Planmatig werken aan signalering en problemen opsporen	78%	76%	78%
Planmatig werken aan diagnosticering	75%	53%	69%
Planmatig werken met handelingsplannen	56%	32%	49%
Planmatig inzetten van hulp binnen de school (bijv. remedial teaching)	92%	71%	86%
Planmatig inzetten van gerichte hulp buiten school	67%	46%	61%
Voorbereiden docenten op planmatig werken aan zorg	50%	32%	45%
Leerlingbesprekingen binnen het team	72%	66%	70%
Totaal (N)	99	38	137

Opvallend is dat binnen de categorie vmbo-scholen met een beroepsgerichte leerweg er geen verschil is tussen scholen met en zonder LWOO. Beide type scholen zijn ongeveer even ver met het opzetten van structurele zorg aan zorgleerlingen.

Bij het leerwegondersteunend onderwijs gaat het erom dat leerlingen extra zorg krijgen bij het onderwijs binnen één van de vier leerwegen. Aan deze zorg kan vorm worden gegeven door bijvoorbeeld leerlingen in kleinere klassen te plaatsen of door de leerling naast de reguliere klassensituatie extra begeleiding te geven. In tabel 2.9 staat een overzicht van de wijze waarop de LWOO-leerlingen in de basisvorming worden opgevangen.

Tabel 2.9 Wijze waarop in de huidige situatie de extra zorg is geregeld voor leerlingen die daar behoefte aan hebben (directie, %)

	Beroepsgerichte/ alle leerwegen
Er zijn op school aparte groepen (in leerjaar 1 en 2)	69%
Er is op school tijdelijke opvang in aparte groepen	10%
Opname in de reguliere klassensituatie	7%
Plaatsing op een bovenschoolse voorziening of OPCD	3%
Weet niet	11%
Totaal (N)	70

De meeste LWOO-leerlingen worden in de basisvorming opgenomen in aparte groepen. Op 7 procent van de scholen worden de leerlingen in de reguliere klassen opgenomen. Op ruim 70 procent van de scholen met een LWOO-afdeling zal de opvang van deze leerlingen in de basisvorming de komende jaren niet veranderen. Op de scholen die wel zullen gaan veran-

deren, gaat het hierbij zowel om het instellen van aparte groepen (24%), tijdelijke opvang in aparte groepen (24%) en de opname van leerlingen in de reguliere klassensituatie (24%). Er is dus geen duidelijke trend herkenbaar. De overige 28% de scholen weet nog niet wat er zal gebeuren.

Zorg op SVO en praktijkonderwijs

Aan de SVO-scholen en scholen voor praktijkonderwijs is een aantal vragen gesteld over de aanpassingen in het onderwijs en zorgsysteem als gevolg van de veranderingen in het VMBO. In tabel 2.10 staat een overzicht.

Tabel 2.10 Aspecten van praktijkonderwijs waaraan structureel gewerkt wordt door SVO en praktijkonderwijs (directie, %)*

	SVO-LOM	SVO-MLK	Praktijkonderwijs	Totaal
Aangepaste basisvorming	14%	56%	72%	43%
Sociale vaardigheidstraining	41%	92%	92%	70%
Praktijkleren/werkrelevant leren	22%	96%	100%	66%
Stageverwerving	24%	96%	100%	67%
Nazorg bij stages	19%	84%	80%	55%
Toeleiding arbeidsmarkt	19%	96%	100%	64%
Totaal (N)	37	25	25	87

* Meerdere antwoorden mogelijk; de som van de percentages is groter dan 100.

Op het praktijkonderwijs en het SVO-MLK wordt door de overgrote meerderheid aan bijna alle aspecten van praktijkonderwijs gewerkt.

Docenten van scholen voor SVO en praktijkonderwijs zijn over het algemeen actief betrokken bij de vernieuwingen. Op de meeste scholen zijn er werkgroepen of studiedagen waarop gewerkt wordt aan de voorbereidingen (zie tabel 2.11).

Tabel 2.11 Organisatie van de voorbereidingen voor de nieuwe zorgstructuur, docenten SVO en praktijkonderwijs (%; N=411)*

Taken worden verdeeld binnen afdelingen	48%
Werkgroepen/ontwikkelgroepen	66%
Studiedagen voor het hele team	61%
Individueel	40%
Anders	11%

* Meerdere antwoorden mogelijk; de som van de percentages is groter dan 100.

Aan de docenten van SVO-scholen en praktijkonderwijs is ook gevraagd welke voorbereidingen door hen worden uitgevoerd en welke voorbereidingen gepland staan voor het volgende schooljaar. De onderstaande tabel geeft een overzicht.

Tabel 2.12 Voorbereidingen in het huidige en komende schooljaar, docenten svo en praktijk-onderwijs (%; N= 411)

	Dit schooljaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Beide	(Nog) niet bekend	Totaal
<i>Inhoudelijk</i>					
Methoden kiezen/aanpassen	31%	22%	22%	25%	100%
Ontwikkeling lesprogramma	27%	20%	16%	37%	100%
<i>Pedagogisch didactisch</i>					
Sociaal-emotionele begeleiding	59%	7%	16%	19%	100%
Sociale vaardigheidstraining	58%	9%	14%	19%	100%
Remedial teaching	43%	8%	10%	39%	100%
<i>Aansluiting arbeidsmarkt</i>					
Stages regelen/stagebegeleiding	56%	5%	17%	22%	100%
Toeleiding naar de arbeidsmarkt	48%	4%	20%	29%	100%
Praktijkleren	44%	10%	17%	29%	100%
<i>Praktische voorbereidingen</i>					
Afstemming met docenten andere scholen	30%	20%	12%	38%	100%
Lokalen inrichten	23%	17%	14%	46%	100%
Inventaris vernieuwen/aanpassen	22%	16%	14%	47%	100%

Pedagogisch/didactische vernieuwing heeft in het schooljaar 1999/2000 aandacht gekregen van veel scholen. Ook aan de aansluiting met de arbeidsmarkt wordt veel gewerkt, met name op scholen voor praktijkonderwijs en SVO-MLK. Inhoudelijke voorbereidingen, zoals methodekeuze en ontwikkeling van het lesprogramma blijven hierbij achter. Aan de praktische voorbereidingen, zoals het inrichten van lokalen en vernieuwen van de inventaris, zijn de meeste docenten dit schooljaar ook nog niet toegekomen. Ongeveer de helft van de docenten weet nog niet wanneer dat zou moeten gebeuren.

In vergelijking met de andere schooltypen zijn de voorbereidingen op het SVO-LOM het minst vergevorderd. Het percentage SVO-LOM-docenten dat niet weet of en wanneer voorbereidingen worden getroffen is bij vrijwel alle onderwerpen groter dan bij SVO-MLK en praktijkonderwijs.⁴

Afstemming met de gemeente

Het is de bedoeling dat de gemeente betrokken is bij de samenwerkingsverbanden om de taakstelling van het samenwerkingsverband te ondersteunen door het lokale beleid, met name op het terrein van arbeidsmarkt, GOA-beleid en jeugdhulpverlening. Om die reden is het noodzakelijk dat het beleid van het samenwerkingsverband en dat van de gemeente(n) op

⁴ In bijlage 2 worden alle percentages voor de drie schooltypen SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs apart gepresenteerd.

elkaar zijn afgestemd. Zo is het bijvoorbeeld in het kader van het gemeentelijk onderwijs-achterstandenbeleid wenselijk dat er een goede afstemming is tussen de gemeente en het VMBO-onderwijs. De scholen is daarom gevraagd of zij structureel overleg voeren met de gemeente en of er afspraken gemaakt zijn.

Tabel 2.13 Karakter van overleg over samenwerking tussen gemeente en school (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Structureel overleg	75%	62%	61%	67%
Ad hoc overleg	18%	30%	33%	26%
Nog geen overleg	2%	5%	-	3%
Niet duidelijk	5%	3%	6%	4%
Totaal (N)	87	99	38	224

Uit tabel 2.13 blijkt dat op twee derde van de scholen structureel overleg wordt gevoerd met de gemeenten. Er zijn hierbij geen significante verschillen tussen de typen onderwijs.

Tabel 2.14 Vastgelegde afspraken tussen gemeente en school (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Er is een samenhangend plan vastgesteld	33%	25%	24%	28%
Er zijn afspraken op onderdelen	43%	41%	51%	43%
Er zijn (nog) geen afspraken vastgelegd	20%	24%	19%	22%
Weet niet/niet duidelijk	5%	10%	5%	7%
Totaal (N)	87	99	38	224

Ruim een kwart van de scholen geeft aan dat er een samenhangend plan met afspraken is vastgelegd. Bij 43 procent is niet zozeer sprake van een samenhangend plan, als wel van vaste afspraken op onderdelen. Ook wat betreft de afspraken zijn er geen belangrijke verschillen tussen scholen voor SVO/praktijkonderwijs en VMBO-scholen.

Tabel 2.15 Afstemming tussen school en gemeentelijk beleid (directie, %, N=224)

	Dit schooljaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Schooljaar daarna	(Nog) niet bekend	Totaal
Leerplicht	96%	-	-	4%	100%
Voortijdig schoolverlaten	91%	3%	-	7%	100%
Huisvesting	75%	5%	1%	19%	100%
Achterstanden en NT2	53%	2%	1%	44%	100%
Schoolbegeleiding	53%	3%	1%	43%	100%
Taalbeleid	45%	4%	2%	49%	100%
Praktijkonderwijs	39%	4%	1%	46%	100%
Toeleiding naar werk, wiv	37%	2%	1%	59%	100%
Op andere gebieden	29%	2%	1%	68%	100%

Vooral op het gebied van leerplicht en voortijdig schoolverlaten vindt tussen de scholen en de gemeenten afstemming plaats. Er is weinig verschil tussen de typen scholen in de mate waarin ze tot afstemming komen met de gemeenten. Alleen wat betreft het praktijkonderwijs en de toeleiding naar werk/wiw zijn er significante verschillen. Gezien de aard van de opleiding is het logisch dat vooral SVO-MLK en praktijkonderwijs afspraken met de gemeente hebben over deze onderwerpen. Driekwart van de SVO-MLK-scholen en 90 procent van de scholen voor praktijkonderwijs heeft al dit schooljaar afspraken met de gemeente over deze onderwerpen gemaakt.

Afstemming met andere instanties

In het kader van de zorgstructuur zijn ook structurele afspraken met andere instanties dan de gemeente relevant. Tot nu toe zijn vooral afspraken gemaakt met basisscholen en jeugdzorg. Dit geldt voor meer dan de helft van de scholen, waarbij er significante verschillen tussen de schooltypen zijn. In mindere mate hebben de scholen afspraken gemaakt met het ROC over zorgleerlingen en met het bedrijfsleven over de doorstroming van zorgleerlingen naar de arbeidsmarkt (zie tabel 2.16). Driekwart van de SVO-MLK-scholen, 88 procent van de scholen voor praktijkonderwijs en iets meer dan de helft van VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen hebben afspraken met het bedrijfsleven gemaakt over de aansluiting. De percentages voor SVO-LOM en scholen met alleen de theoretische leerweg zijn iets meer dan 10 procent.

Tabel 2.16 Afspraken tussen school en andere instellingen (directie, %, N=224)

	Dit school- jaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Schooljaar daarna	Voorlopig nog niet	Weet niet	Totaal
Afspraken met basisscholen over zorg	78%	4%	-	14%	4%	100%
Afspraken met jeugdzorg	69%	8%	2%	17%	4%	100%
Afspraken met ROC over zorgleerlingen	43%	14%	4%	31%	8%	100%
Overleg met bedrijfsleven over aansluiting op de arbeidsmarkt	46%	4%	1%	43%	7%	100%

2.3 Bevorderende en belemmerende factoren

De directie kon in een open vraag aangeven wat zij de sterke kanten van hun school vinden met betrekking tot de invoering van de zorgstructuur. Ruim twee derde van de directeuren is van mening dat de zorgstructuur op hun school sterke kanten heeft. Zij noemen een breed scala aan sterke punten. De directies van SVO-scholen en scholen voor praktijkonderwijs zijn het meest positief. In tabel 2.17 staan de bevorderende factoren op een rij.

Tabel 2.17 Bevorderende factoren met betrekking tot de invoering van de zorgstructuur (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Goede samenwerking in het samenwerkingsverband	23%	17%	18%	20%
Aandacht voor zorgleerlingen/ professionalisering zorg	10%	25%	24%	20%
Enthousiasme van het team	7%	1%	8%	6%
Goede contacten met de arbeidsmarkt	8%	1%	-	4%
Aandacht van de overheid voor het VMBO/vernieuwingsgedachte	7%	2%	-	4%
Afstemming via zorgplan	-	6%	3%	3%
Goed team/leiding, goede communicatie	5%	3%	-	3%
Duidelijkheid over toelating	5%	-	-	2%
Uitwisseling van ervaringen met andere scholen	3%	1%	3%	2%
Goed leerlingvolgsysteem	2%	2%	3%	2%
Erkenning van het svo binnen het reguliere vo	3%	1%	-	2%
Overig	14%	11%	11%	12%
Geen pluspunten	23%	36%	34%	31%
Totaal (N)	87	99	38	224

Een van de meest genoemde pluspunten van de vernieuwing is de samenwerking tussen VMBO en SVO-scholen in de samenwerkingsverbanden (20 procent). De onderlinge contacten zijn verbeterd, er vindt meer uitwisseling van deskundigheid plaats. Een van boven opgelegde operatie was daarvoor nodig, menen sommigen. VMBO en SVO zijn ‘in elkaars armen gedwongen’. De winst van de samenwerking is volgens directeuren van VMBO-scholen dat de zorg geprofessionaliseerd wordt. De school krijgt meer zicht op de problematiek van zorgleerlingen en op de mogelijkheden om de leerlingen daarbij te begeleiden (20 procent). Hulp kan sneller, gericht en planmatiger worden geboden. De directie van sommige SVO-scholen vindt dat hun onderwijs eindelijk ‘erkend’ is binnen het voortgezet onderwijs. Ook bij de eerste quickscan, in mei 1999, werd de werking van het samenwerkingsverband het meest genoemd. In vergelijking met een jaar geleden zien de directeuren nu meer verschillende sterke punten van de invoering van het VMBO op hun school.

De meeste directieleden (80 procent) zien echter naast de sterke punten ook belemmeringen bij het invoeren van de zorgstructuur. Met name directeuren van SVO-scholen vinden dat de positie van hun school door de komst van het VMBO wordt bedreigd. Het SVO-LOM raakt zijn zelfstandigheid kwijt. De meest genoemde belemmering is echter de financiële situatie en de onduidelijkheid over de toekomst, met name over het zorgbudget. Ruim 10 procent van de directeuren vindt dat er te weinig formatie is om de vernieuwingen adequaat te kunnen invoeren.

Tabel 2.18 Belemmerende factoren met betrekking tot de invoering van de zorgstructuur (directie,%)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Financiering	28%	26%	13%	25%
Deskundigheid docenten/schoolleiding	6%	18%	8%	13%
Formatie problemen/docententekort	21%	4%	5%	11%
Positie zwakke leerlingen	5%	15%	5%	10%
Beschikbare tijd	13%	4%	16%	9%
Wet en regelgeving/landelijke criteria voor verwijzing	9%	6%	-	6%
Onduidelijkheid over de veranderingen	7%	6%	3%	6%
Functioneren samenwerkingsverband	6%	5%	5%	5%
Positie eigen school/fusieproblemen	6%	2%	5%	5%
Ruimte/locatie	11%	-	-	4%
Administratie/bureaucratie	3%	5%	3%	4%
Relatie met (zorg)instellingen	2%	1%	11%	3%
Overig	10%	7%	5%	8%
Geen belemmeringen	12%	23%	34%	21%
Totaal (N)	87	99	38	224

Een tekort aan deskundigheid bij docenten wordt door 13 procent van de directeuren een belemmering genoemd. Vooral directeuren van VMBO-scholen met een breed aanbod maken zich hier zorgen over. De docenten hebben nog te weinig zicht op de behoefte aan zorg van leerlingen. Sommige directeuren vinden dat er onvoldoende tijd is om docenten tijdig bij te scholen. Tijd wordt ook in het algemeen een belemmering genoemd voor de invoering van de zorgstructuur. Bijna één op de tien directeuren vreest dat er onvoldoende tijd is voor de noodzakelijke vernieuwingen. Opvallend is dat de directie van VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen zich hier relatief weinig zorgen over maken (4%).

Door één op de vijf directeuren van scholen voor SVO en praktijkonderwijs wordt het tekort aan docenten de voornaamste belemmering genoemd. Voor deze scholen is het moeilijker dan voor het reguliere onderwijs om vacatures te vervullen.⁵ Ten slotte worden zorgen over de positie van de risicoleerlingen vaak genoemd als belemmerende factor. Op VMBO-scholen maakt men zich zorgen dat een deel van de leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg zonder diploma de school zal verlaten.

In vergelijking met de quickscan van mei 1999 worden nog steeds dezelfde knelpunten genoemd als onvoldoende financiering, onvoldoende deskundigheid van de docenten en de positie van de zorgleerlingen. Inmiddels zien minder directeuren het functioneren van het samenwerkingsverband als knelpunt. Destijds was dat 15%, nu 6%.

Docenten

Ook aan de docenten van VMBO-scholen van SVO en praktijkonderwijs is gevraagd wat zij de belangrijkste bevorderende en belemmerende factoren vinden voor de invoering van de nieuwe zorgstructuur.

Tabel 2.19 Bevorderende factoren (docenten SVO/PRO en VMBO, %)

	SVO/PRO (N=411)		VMBO (N=801)	
	1 van de 3 belangrijkste factoren	Belangrijkste factor	1 van de 3 belangrijkste factoren	Belangrijkste factor
Veel aandacht voor zorgleerlingen	33%	15%	24%	12%
Enthousiasme van de docenten	24%	12%	13%	7%
Kwaliteit van de docenten	17%	4%	18%	6%
Goed leerlingvolgsysteem	16%	6%	10%	3%
Goede contacten met bedrijfsleven	20%	5%	5%	1%
Goede contacten met vervolgonderwijs	10%	1%	10%	1%
Goede communicatie binnen de school	11%	2%	8%	2%
Kwaliteit van de schoolleiding	10%	2%	8%	1%
Goede voorbereiding	6%	2%	9%	5%

⁵ C.T.A. van Bergen en S.W. van der Ploeg (1999), *Arbeidsmarktbarometer voortgezet onderwijs 1998-1999*. Amsterdam: Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Veel aandacht voor zorgleerlingen zien veel docenten als de belangrijkste bevorderende factor. Daarna volgen kwaliteit en enthousiasme van docenten. Het eerste wordt vooral genoemd door docenten van het SVO-LOM. (Opmerkelijk, want in enkele opzichten zijn zij juist minder actief bezig met de voorbereidingen; zie tabel 2.15.) De rol van de schoolleiding en de organisatie op school is in de ogen van docenten minder cruciaal als bevorderende factor. De contacten met het bedrijfsleven worden vaker als sterk punt genoemd door docenten SVO-MLK en praktijkonderwijs.

Tabel 2.20 Belemmerende factoren (docenten, %)

	SVO/PrO (N=411)		VMBO (N=801)	
	1 van de 3 belangrijkste factoren	Belangrijkste factor	1 van de 3 belangrijkste factoren	Belangrijkste factor
Voorbereiding van de vernieuwing				
Beschikbare tijd	42%	24%	25%	18%
Financiering	30%	10%	18%	4%
Eigen deskundigheid	5%	1%	12%	3%
Deskundigheid van de docenten	9%	2%	11%	2%
Landelijke criteria voor verwijzing	23%	8%	10%	4%
Functioneren van het samenwerkingsverband	9%	2%	8%	1%
Deskundigheid schoolleiding	5%	1%	5%	1%
Gevolgen van de vernieuwing				
Mogelijkheden voor zorg op maat	10%	-	12%	3%
Aandacht voor de individuele leerling	10%	2%	8%	2%
Positie eigen school	15%	7%	5%	2%

De hoeveelheid beschikbare tijd en de financiering zijn volgens veel docenten de grootste obstakels bij het vernieuwingsproces. In het SVO en het praktijkonderwijs worden ook de landelijke criteria voor verwijzing een belemmering genoemd. Een kleine minderheid maakt zich zorgen over de deskundigheid van docenten. Ook de verwachte gevolgen van de vernieuwing worden niet vaak als belemmering genoemd, zij het dat docenten SVO-LOM zich hier wat meer zorgen over maken dan docenten SVO-MLK en praktijkonderwijs.

Hoewel de belangrijkste knelpunten die docenten zien ook door de directie genoemd worden, is er toch sprake van een verschil in perspectief. Docenten SVO zien de landelijke criteria voor verwijzing als een grotere belemmering dan de directies, docenten VMBO noemen de tijd vaker een knelpunt dan de directie.

Wanneer we de door docenten ervaren knelpunten in verband brengen met de mate waarin de directie zegt dat de vernieuwing planmatig wordt aangepakt (bijvoorbeeld de fase waarin het zorgplan van de school verkeert), dan blijkt er weinig samenhang te zijn.

Tijdsplanning invoering zorgstructuur

Ten slotte is de directie gevraagd of de voorbereidingen voor de zorgstructuur afgerond zullen zijn voor augustus 2002. Het gaat hierbij om de wettelijke vereisten, de omzetting van het SVO en opstellen van het zorgplan.

Tabel 2.21 Verwachting dat de school op tijd klaar met de voorbereidingen voor de zorgstructuur (directie, %)

	SVO/PrO	VMBO met beroepsgerichte/alle leerwegen	VMBO met alleen theoretische leerweg	Totaal
Zeker op tijd klaar	54%	64%	58%	59%
Waarschijnlijk op tijd klaar	30%	19%	32%	25%
Waarschijnlijk niet	8%	10%	3%	8%
Zeker niet	5%	1%	3%	3%
Weet niet	3%	6%	5%	5%
Totaal (N)	87	99	38	224

Bijna 60 procent van de directieleden gelooft zeker dat dit lukt, een kwart denkt dat het waarschijnlijk lukt en 15 procent zegt dat het (waarschijnlijk) niet gaat lukken. Directeuren van VMBO- en SVO-scholen denken hier ongeveer hetzelfde over. Ook binnen het SVO en praktijkonderwijs zijn er geen grote verschillen. In vergelijking met de quickscan van mei 1999 weten meer directeuren zeker dat het zal lukken om alle voorbereidingen op tijd af te hebben. Destijds zei 48% van de VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen zeker op tijd klaar te zijn en 33% van de scholen met alleen de beroepsgerichte leerweg. (Scholen voor SVO zijn bij de eerste quickscan niet geraadpleegd.)

Ook de meerderheid van de docenten vindt dat er voldoende tijd is voor de inhoudelijke en didactische voorbereiding. Alleen voor de praktische voorbereidingen zou de school meer tijd beschikbaar moeten stellen, vindt een meerderheid van de SVO-docenten die met deze voorbereidingen te maken heeft.

Tabel 2.22 Stelt de schoolleiding voldoende tijd beschikbaar om voorbereidingen te treffen, docenten svo en praktijkonderwijs (%; N=411)

	Voldoende	Niet voldoende	Niet van toepassing	Totaal
Vakinhoudelijke ontwikkeling	46%	39%	15%	100%
Pedagogisch/did. ontwikkeling	50%	36%	14%	100%
Aansluiting op de arbeidsmarkt	37%	17%	46%	100%
Praktische voorbereidingen	28%	36%	36%	100%

Docenten van SVO-MLK-scholen oordelen over het algemeen positiever dan hun collega's van SVO-LOM en praktijkonderwijs over de beschikbare tijd. Dit geldt voor vakinhoudelijke en pedagogische ontwikkeling en voor praktische voorbereidingen. Onder de docenten van het SVO-LOM zijn er relatief veel die zeggen dat de voorbereidingen voor hen niet van toepassing zijn.⁶

⁶ Percentages voor de drie schooltypen apart worden gepresenteerd in bijlage 2.

3 INVOERING LEERWEGEN

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten met betrekking tot de invoering van de leerwegen. We baseren ons zowel op de informatie die ingewonnen is bij directie als bij docenten van VMBO-scholen.

Net als in het vorige hoofdstuk wordt bij de presentatie van de resultaten onderscheid gemaakt tussen scholen die de *beroepsgerichte leerwegen* aanbieden en scholen die alleen de *theoretische leerweg* aanbieden. Er is ook gekeken naar verschillen tussen de vier sectoren. Significante verschillen worden in de tekst gemeld.

We besteden eerst aandacht aan de infrastructuur (paragraaf 3.1) en daarna aan de inhoudelijke aspecten van de invoering van de leerwegen (paragraaf 3.2). Ten slotte volgen de belangrijkste belemmerende en bevorderende factoren (paragraaf 3.3).

3.1 Infrastructuur leerwegen

In de eerste plaats zijn aan de directie en de docenten vragen gesteld die betrekking hebben op de infrastructuur voor de leerwegen. Het gaat daarbij om de keuzes die scholen maken over hun aanbod en de manier waarop zij dat organiseren. Dit betreft de scholen die de beroepsgerichte leerwegen aanbieden. Als alleen de theoretische leerweg wordt aangeboden, hoeven immers geen beslissingen genomen te worden over zaken als intrasectorale programma's en clustering.

Locatie

De directie is gevraagd of zij de beroepsgerichte leerwegen en theoretische leerweg in het schooljaar 2001/2002 op dezelfde locaties zullen aanbieden. Op de helft van de scholen zal dit inderdaad het geval zijn. Op ruim een derde van de scholen zullen de leerwegen op verschillende locaties worden aangeboden. Op enkele scholen vindt een combinatie plaats, zo zullen bijvoorbeeld de eerste en tweede klas van alle leerwegen op één locatie aangeboden worden, waarna er een splitsing naar locaties plaatsvindt.

Tabel 3.1 Beroepsgerichte leerwegen op zelfde locatie als theoretische leerwegen(directie, %)

	VMBO met beroepsgerichte/ alle leerwegen
Ja, op dezelfde locatie	51%
Nee, op verschillende locaties	38%
Combinatie	6%
Nog niet besloten	5%
Totaal (N)	89

Intrasectorale programma's

Binnen de vier sectoren hebben de VMBO-scholen de mogelijkheid *intrasectorale programma's* aan te bieden, waarbinnen afdelingen binnen één sector zijn gecombineerd. Op alle scholen (behalve één) is een beslissing genomen over het wel of niet aanvragen van intrasectorale programma's. Ongeveer 60 procent van de VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen heeft intrasectorale programma's aangevraagd.⁷ Bij twee derde van deze scholen gaat het om meer dan één programma.

Tabel 3.2 Plannen om intrasectorale programma's aan te bieden (directie, %)

	Beroepsgericht/alle leerwegen
Ja	62%
Nee	37%
Nog niet duidelijk	1%
Totaal (N)	98

Op basis van alle aanvragen die bij de provincies zijn ingediend, is een overzicht samengesteld van de intrasectorale programma's die tot nu toe zijn aangevraagd (zie tabel 3.3). Handel en administratie, zorg en welzijn-breed en metalektro zijn de meest aangevraagde programma's.

Tabel 3.3 Welke intrasectorale programma's zijn aangevraagd (% , N=365)*

	Beroepsgericht/alle leerwegen
Handel en administratie	37%
Zorg en welzijn-breed	32%
Metalektro	27%
Bouw-breed	19%
Consumptief-breed	12%
Instalektro	9%
Landbouw-breed	5%

* Bron: Ministerie van ocnw.

⁷ Dit percentage heeft betrekking op de onderzoeksgroep van de veldscan. Het percentage voor *alle* VMBO-scholen, berekend op basis van de aanvragen voor intrasectorale programma's, is 59 procent.

Bij de aanvragen voor intrasectorale programma's hebben scholen aangegeven voor welke leerwegen ze het intrasectorale programma willen aanbieden. Zoals blijkt uit tabel 3.4 kiezen veel scholen ervoor om de aangevraagde programma's aan te bieden in zowel de beide beroepsgerichte leerwegen als de gemengde leerweg. Daarnaast komt het veel voor dat intrasectorale programma's alleen voor de gemengde leerweg worden aangevraagd, met name binnen de sector techniek (metalektro, instalektro en bouw-breed). Voor de beroepsgerichte leerwegen worden dan in ieder geval de afdelingsprogramma's gehandhaafd. Andere combinaties (bijvoorbeeld kaderberoepsgericht en gemengd) komen weinig voor.

Tabel 3.4 In welke leerwegen worden intrasectorale programma's aangeboden (directie, %, N=365)*

	Basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte en gemengde leerweg	Gemengde leerweg	Anders	Totaal
Handel en administratie	69%	16%	15%	58
Zorg en welzijn-breed	64%	20%	16%	55
Metalektro	41%	43%	16%	42
Bouw-breed	36%	39%	15%	28
Consumptief-breed	36%	43%	21%	14
Instalektro	55%	36%	9%	11
Landbouw-breed	78%	0%	22%	9

* Bron: Ministerie van ocnw.

Niet alle scholen die een aanvraag hebben ingediend, zullen besluiten deze programma's ook daadwerkelijk aan te bieden. In de veldscan hebben we aan de directeuren gevraagd of ze hierover een beslissing hebben genomen. Uit tabel 3.5 wordt duidelijk welk percentage scholen van plan is de programma's aan te bieden.

Tabel 3.5 Daadwerkelijk aanbieden van intrasectorale programma's (directie, %)

	Ja, bij alle vestigingen	Ja, maar niet bij alle vestigingen	Wordt niet aangeboden	Nog niet duidelijk	N
Zorg en welzijn-breed	39%	38%	10%	13%	37
Handel en administratie	70%	24%	-	6%	33
Metalektro	32%	48%	4%	16%	30
Bouw-breed	40%	45%	5%	10%	24
Consumptief-breed	50%	25%	-	25%	10
Instalektro	33%	67%	-	-	7
Landbouw-breed	40%	20%	20%	20%	5

De overgrote meerderheid van de aanvragers zal de programma's daadwerkelijk gaan aanbieden. Veel van deze scholen doen dat niet op alle vestigingen; op één of meer vestiging handhaven ze de betreffende afdelingsprogramma's.

Aan de docenten die les zullen geven in intrasectorale programma's is gevraagd of zij zich daar al op voorbereiden. Een derde (34 procent) is daar dit schooljaar al mee bezig, 41 pro-

cent begint volgend schooljaar met de voorbereiding en 25 procent zegt dat de voorbereiding nog niet gepland is.⁸

Clustering

De VMBO-scholen met verschillende leerwegen kunnen *clusteren*, dat wil zeggen het samenvoegen van leerlingen van twee of meer leerwegen voor bepaalde vakken. Op bijna 70 procent van de scholen zal er geclusterd worden.

Tabel 3.6 Plannen om leerlingen te clusteren (directie, %)

	Beroepsgericht/alle leerwegen
Ja	70%
Nee	16%
Nog niet duidelijk	14%
Totaal (N)	98

Er kan op verschillende manieren tussen de leerwegen geclusterd worden. Tabel 3.7 geeft de wijze weer waarop de scholen van plan zijn te clusteren. Ruim een derde van de scholen clustert tussen de basis en kaderberoepsgerichte opleiding. Daarnaast komen allerlei verschillende combinaties voor.

Tabel 3.7 Op welke manier wordt er geclusterd (directie, %)

	Beroepsgericht/alle leerwegen
Tussen basis- en kaderberoepsgericht	36%
Tussen kaderberoepsgericht, gemengd en theoretisch	18%
Tussen gemengd en theoretisch	16%
Tussen kaderberoepsgericht en gemengd	7%
Tussen alle leerwegen	5%
Op een andere wijze	14%
Weet niet	4%
Totaal (N)	67

De clustering betreft zowel het beroepsgerichte deel (73 procent) als het algemeen vormende gedeelte (75 procent). Er is wat dit betreft weinig verschil tussen de verschillende manieren waarop geclusterd wordt: bij een combinatie van basis- en kaderberoepsgerichte leerweg wordt het AVO-deel ongeveer net zo vaak geclusterd als bij een combinatie van de gemengde en theoretische leerweg.

Op ruim de helft van de scholen, waar geclusterd wordt, zal de clustering structureel plaatsvinden: 19 procent clustert het hele programma en 39 procent een groot deel.

⁸ In het schooljaar 2000/2001 starten speciale om- en nascholingsprogramma's voor deze docenten.

Overstappen tussen leerwegen

Op bijna de helft van de scholen met beroepsgerichte leerwegen bestaat voor alle leerlingen de mogelijkheid om in het derde jaar tussentijds over te stappen naar een andere leerweg. Op 20 procent van de scholen is dit alleen voor bepaalde leerwegen mogelijk. In de meeste gevallen betekent het dat leerlingen kunnen overstappen tussen de theoretische leerweg en de gemengde leerweg, op een enkele school kan worden gewisseld tussen de basisberoepsgerichte leerweg en de kaderberoepsgerichte. Op de overige scholen is geen mogelijkheid tot overstappen of is dit nog niet duidelijk (zie tabel 3.8)

Tabel 3.8 Mogelijkheid om in het derde jaar naar een andere leerweg over te stappen (directie, %)

	Beroepsgericht/alle leerwegen
Ja	45%
Alleen voor bepaalde leerwegen	20%
Nee	14%
Nog niet bekend	14%
Weet niet	7%
Totaal (N)	99

3.2 Inhoudelijke voorbereiding op de invoering van leerwegen

Invoeringsplan

Het moment waarop leerlingen in het VMBO zullen doorstromen naar de verschillende leerwegen komt dichterbij; vanaf het tijdstip van dit onderzoek (mei 2000) is er nog ruim een jaar te gaan. Om de leerwegen planmatig in te voeren is het belangrijk dat de school een samenhangend invoeringsplan heeft.

Op ruim een kwart van de scholen is een samenhangend invoeringsplan gereed: 16 procent van scholen is begonnen met de uitvoering van het invoeringsplan en op nog eens 12 procent van de scholen is het plan vastgesteld. Op de meerderheid van de scholen (62 procent) is het plan nog niet voltooid, maar wel in ontwikkeling. In hoofdlijnen is het plan doorgaans wel gereed. Een jaar geleden, in mei 1999, bleek bij de eerste quickscan dat er op de meerderheid van de scholen (51%) al een globaal plan was. Destijds was het plan op 11 procent van de scholen voltooid. Net zoals bij de eerste quickscan (mei 1999) blijkt opnieuw dat de scholen die beroepsgerichte leerwegen zullen aanbieden duidelijk verder zijn met de uitvoering van een invoeringsplan dan scholen met alleen de theoretische leerweg.

Tabel 3.9 Stand van zaken rond samenhangend invoeringsplan (directie, %)

	Beroepsgerichte/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Plan wordt uitgevoerd	21%	3%	16%
Plan is vastgesteld	11%	15%	12%
Plan is in voorbereiding	62%	62%	62%
Er komt geen samenhangend invoeringsplan			
Vorbereidingen worden los gepland	2%	5%	3%
Er is nog niet over een invoeringsplan gesproken	2%	13%	5%
Anders	1%	3%	2%
Totaal (N)	98	39	137

Organisatie voorbereiding: stuurgroep, werkgroepen

Om de vernieuwingen te coördineren is er op 85 procent van de scholen een stuurgroep ingesteld. Deze bestaat vrijwel altijd uit zowel directieleden als docenten, zoals blijkt uit tabel 3.10.

Tabel 3.10 Aanwezigheid stuurgroep en samenstelling (directie, %)

	Beroepsgerichte/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Er is een stuurgroep	89%	73%	85%
- Bestaande uit alleen directieleden	11%	4%	10%
- Bestaande uit directieleden en docenten	89%	96%	90%
Er zal een stuurgroep worden geïnstalleerd	6%	8%	7%
Er komt geen stuurgroep	5%	19%	8%
Totaal (N)	100	37	137

Behalve de participatie in stuurgroepen werken docenten ook in werk- en ontwikkelgroepen, in teamverband tijdens studiedagen of binnen de vaksectie aan de voorbereiding. De onderstaande tabel geeft een overzicht.

Tabel 3.11 Organisatie van de voorbereidingen voor de invoering van de leerwegen, (docenten vmbo, %, N=801)*

	Beroepsgerichte vakken	AVO-vakken	Totaal
Taken worden verdeeld binnen de vaksectie	61%	44%	53%
Werkgroepen/ontwikkelgroepen	40%	51%	46%
Studiedagen voor het hele team	39%	46%	42%
Individueel	23%	28%	25%
Anders	16%	9%	10%

* Meerdere antwoorden mogelijk; de som van de percentages is groter dan 100.

Volgens de meeste docenten wordt op verschillende manieren gewerkt aan de voorbereidingen. Docenten van beroepsgerichte vakken doen dit meestal in het verband van de vaksectie, vooral binnen de sector techniek is dit gebruikelijk (70%). Docenten in algemeen vormende vakken werken wat vaker in werk- of ontwikkelgroepen.

Voorbereidingen in het huidige en komende schooljaar

In tabel 3.12 staan verschillende activiteiten uitgesplitst die de scholen dit jaar en volgend schooljaar moeten invoeren en afronden. Meer dan de helft van de directeuren verwacht dit schooljaar lessentabellen voor het derde jaar af te ronden. Bijna de helft van de scholen zegt gereed te komen met de criteria voor determinatie en selectie van leerlingen. Voor het volgend schooljaar hebben de meeste scholen de afronding van de nieuwe examenprogramma's, het plan van toetsing en afsluiting, examendossier en examenreglement gepland. Ook de praktische voorbereidingen zoals het aanpassen van de leermiddelen, vernieuwen van de inventaris en het inrichten van de lokalen gebeurt op de meeste scholen na de zomer. De scholen met beroepsgerichte leerwegen zijn duidelijk verder in de invoering van de lessentabellen en het opstellen van criteria voor determinatie en selectie dan scholen met alleen de theoretische leerweg. Met betrekking tot de overige onderdelen is er geen verschil.

Tabel 3.12 Voorbereidingen in het huidige en komende schooljaar (directie, %, N=137)

	Dit schooljaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Schooljaar daarna (01/02)	Weet nog niet	Totaal
<i>Inhoudelijk</i>					
Nieuwe lessentabellen	60%	37%	1%	2%	100%
Determinatie	42%	46%	7%	6%	100%
Methoden kiezen/aanpassen	17%	67%	7%	9%	100%
Nieuwe examenprogramma's	12%	70%	12%	5%	100%
Plan van toetsing en afsluiting	9%	75%	12%	4%	100%
Examendossier	5%	77%	12%	5%	100%
Examenreglement	10%	77%	10%	4%	100%
<i>Praktische voorbereidingen</i>					
Inventaris, lokalen	17%	52%	16%	15%	100%

Een kleine minderheid van gemiddeld 10 procent van de scholen verwacht na de feitelijke start van de leerwegen, in augustus 2001, nog niet klaar te zijn met de voorbereidingen van de verschillende onderdelen.

Invoering van het VMBO vraagt om praktische en concrete zaken. Gevraagd is welke aanpassingen nodig zijn en wanneer deze aanpassingen zullen plaatsvinden. In tabel 3.13 staan de aanpassingen genoemd die volgens de directeuren nodig zijn.

Tabel 3.13 Aanpassingen nodig volgens de directeuren (directie, %)

	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Aanpassingen in de huisvesting	80%	47%	71%
Aanpassingen in de inrichting van de lokalen	79%	19%	63%
Aanpassen van de mediatheek nodig	73%	63%	70%
Aanpassen ICT-faciliteiten	80%	65%	76%
Aanpassen andere zaken	30%	24%	29%
Totaal (N)	100	37	137

Zoals kan worden verwacht zijn vooral aanpassingen nodig op scholen waar beroepsgerichte leerwegen worden geboden. Doordat het onderwijs meer praktijkgericht zal zijn, vraagt dit grote aanpassingen aan lokalen en soms van het hele schoolgebouw. Door de grotere zelfstandigheid van de leerlingen worden ook de mediatheek en de ICT-faciliteiten belangrijker. Hierbij is geen verschil tussen de typen scholen. Op de meeste scholen staan de werkzaamheden voor volgend jaar gepland. Ruim een vijfde van de scholen weet nog niet wanneer de aanpassingen aan de lokalen of de mediatheek kunnen plaatsvinden.

Ook aan docenten is gevraagd naar de voorbereidingen voor de invoering van de leerwegen. De onderstaande tabel maakt duidelijk waaraan door docenten gewerkt wordt in het schooljaar 1999/2000 en wat gepland staat voor het volgende schooljaar.

Tabel 3.14 Voorbereidingen in het huidige en komende schooljaar (docenten vmbo, %, N=801)

	Dit schooljaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Beide	(Nog) niet bekend	Totaal
<i>Inhoudelijk</i>					
Lessentabellen	48%	23%	6%	23%	100%
Methoden kiezen/aanpassen	38%	36%	11%	15%	100%
Determinatie	27%	35%	7%	32%	100%
Nieuwe examenprogramma	14%	40%	7%	40%	100%
Plan van toetsing en afsluiting	12%	45%	5%	38%	100%
(Intrasectorale programma's	10%	21%	5%	64%	100%
<i>Pedagogisch didactisch</i>					
Zelfstandig werken	53%	18%	15%	15%	100%
Remedial teaching	35%	11%	7%	48%	100%
<i>Praktische voorbereidingen</i>					
Afstemming met docenten andere scholen	22%	13%	9%	56%	100%
Lokalen inrichten	19%	25%	9%	47%	100%
Inventaris vernieuwen/aanpassen	15%	27%	10%	49%	100%

Het beeld komt in grote lijnen overeen met de informatie van de directie. Van de inhoudelijke onderwerpen wordt momenteel op veel scholen gewerkt aan het maken van lessentabellen, determinatie en voorbereidingen voor keuze of aanpassing van methoden. Docenten in beroepsgerichte vakken zijn vaker al dit schooljaar begonnen met het examenprogramma (26%) en het ontwikkelen van het plan van toetsing en afsluiting (21%) dan docenten in AVO-vakken (resp. 9% en 8%).

Praktische voorbereidingen staan veelal gepland voor volgend jaar, of de docenten weten nog niet wanneer de voorbereidingen zullen plaatsvinden. Ook wat dit betreft zijn de docenten in beroepsgerichte vakken het verst gevorderd. Twintig procent van hen is al begonnen met het vernieuwen van de inventaris, tegenover 12 van de docenten in AVO-vakken.

Behalve naar inhoudelijke voorbereidingen (examenprogramma, plan van toetsing en afsluiting) en praktische voorbereidingen is ook gevraagd naar pedagogisch/didactische vernieuwing. Wat dit betreft werken docenten dit schooljaar vooral aan het leren zelfstandig werken van leerlingen. Van alle onderwerpen wordt hieraan het meest gewerkt. Twee derde van de docenten is er dit schooljaar al mee bezig.

Praktische sectororiëntatie

Ter voorbereiding op de keuze van een sector kan praktische sectororiëntatie gegeven worden als vak in de eerste twee leerjaren van het VMBO. Zoals blijkt uit tabel 3.15 zal 70 procent van de scholen met beroepsgerichte leerwegen praktische sectororiëntatie aanbieden. De meerderheid van de scholen met alleen theoretische leerwegen zal geen praktische sectororiëntatie aanbieden. Tijdens de tweede quickscan (november 1999) is de vraag ook aan de coördinatoren van een aantal scholen gesteld. Minder scholen hadden toen het plan om praktische sectororiëntatie aan te bieden, namelijk 61 procent van de VBO/MAVO-scholen en 19 procent van de MAVO-scholen zonder VBO.

Tabel 3.15 Aanbieden praktische sectororiëntatie (directie, %)

	Beroepsgerichte/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Ja	71%	29%	59%
- Dit schooljaar aangeboden	40%	5%	30%
- Volgend schooljaar aangeboden	31%	24%	29%
Nee	17%	55%	27%
Nog niet duidelijk	12%	16%	13%
Totaal (N)	99	38	137

Contacten met andere instellingen met betrekking tot de leerwegen

Een van de doelen van de invoering van het VMBO is een betere aansluiting van de leerwegen op het vervolgonderwijs. Hierbij is het belangrijk als er afspraken gemaakt worden met de Regionale Opleidingencentra (ROC's). Ook met het bedrijfsleven kunnen afspraken worden gemaakt over de inhoud van de opleiding. In tabel 3.16 staat aangegeven welk percentage van de scholen contacten heeft met de ROC's en het bedrijfsleven.

Tabel 3.16 Afspraken tussen school en andere instellingen (directie, %, N=224)

	Dit school- jaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Schooljaar daarna	Voorlopig nog niet	Weet niet	Totaal
Afspraken met ROC over aansluiting leerwegen	53%	11%	4%	26%	6%	100
Overleg met bedrijven over inhoud	40%	5%	-	46%	8%	100

Iets meer dan de helft van de scholen heeft afspraken met het ROC over de aansluiting van de leerwegen. Veertig procent van de scholen heeft overleg met het bedrijfsleven. Het gaat hierbij vooral om scholen die beroepsgerichte leerwegen aanbieden.

3.3 Bevorderende en belemmerende factoren

Directie: infrastructuur

Iets meer dan de helft (56 procent) van de directeuren ziet bevorderende factoren met betrekking tot deerschikking van de VBO-afdelingen. De factoren die worden genoemd zijn divers en hebben bijvoorbeeld betrekking op de vernieuwing van het onderwijs, het aantal leerlingen en de opwaardering van het VBO (zie tabel 3.17). De directeuren zien een verbetering in het aanbod en verwachten dat de aansluiting op vervolgonderwijs ook beter zal zijn. Het feit dat het onderwijs nu grondig vernieuwd wordt, is volgens sommige directeuren een stimulans voor docenten.

Tabel 3.17 Bevorderende factoren bij de herziening van de infrastructuur (directie, %)*

	Beroepsgericht/alle leerwegen
Betere doorstroming tussen en na het vmbo	9%
Vernieuwing van het onderwijs	8%
Betere aansluiting onderwijs op leerlingen/verbetering aanbod	8%
Opwaardering van het vbo door veranderingen	7%
Het is nu een brede opleiding	5%
Meer leerlingen per afdeling	5%
Overleg tussen scholen	4%
Nieuwe impulsen voor docenten	4%
Meer ruimte voor eigen beleid school	2%
Nieuwe locatie/nieuwbouw	2%
Geen bevorderende factoren	43%
Totaal (N)	99

* De percentages tellen op tot meer dan 100, omdat respondenten meer antwoorden konden geven.

De directeuren zien echter niet alleen bevorderende factoren, maar ook een aantal belemmerende factoren. Tabel 3.18 geeft een overzicht.

Tabel 3.18 Belemmeringen bij de herziening van de infrastructuur*

	Beroepsgericht/alle leerwegen
Huisvesting/ruimte/verschillende locaties.	18%
Te weinig leerlingen om alles aan te bieden	15%
Financiële randvoorwaarden	14%
Beperkingen door regelgeving	7%
Afstemming in de regio/uitruilen opleidingen	7%
Zwaarte van het programma, waarde niveaus	7%
Beperkte inzetbaarheid leerkrachten/secties	4%
Gedwongen om te clusteren	3%
Niet erkennen bepaalde afdelingen	2%
Te weinig informatie vanuit het rijk	2%
Effecten op de categorale MAVO	2%
Overig	6%
Geen belemmeringen	26%
Totaal (N)	99

* De percentages tellen op tot meer dan 100, omdat respondenten meer antwoorden konden geven.

De meeste genoemde belemmering is de huisvesting en daarmee samenhangend de financiën om die huisvesting te kunnen aanpassen. Veel scholen hebben verschillende locaties voor VBO en MAVO en na de invoering van het VMBO blijft dat zo. Men vreest dat er onvoldoende tijd en geld is om de huisvesting op korte termijn zo in te richten dat alle leerwegen in één gebouw kunnen worden gehuisvest. Een deel van de directeuren geeft aan dat zij dat wel het liefste zouden willen. Huisvesting op verschillende locaties vindt men een belemmering om van het VMBO echt één schooltype te maken. Naast huisvesting vormt ook het aanbod van

leerlingen een knelpunt: 15 procent van de directeuren vindt dat er te weinig leerlingen op school zijn om voor iedereen het juiste aanbod te kunnen realiseren. Ze voelen zich daardoor gedwongen te clusteren. Een paar directeuren merkt op dat de docenten in hun eigen vakrichting les willen blijven geven en niet gemotiveerd zijn om voor andere lessen of activiteiten ingezet te worden. Ook weigeren enkele secties op scholen intrasectoraal te werken. Anderen klagen over de moeite die het kost om regionaal overleg tot stand te brengen.

Directie: leerwegen inhoudelijk

In tabel 3.19 worden de belangrijkste bevorderende factoren weergegeven bij de invoering van de leerwegen op de eigen school.

Tabel 3.19 Bevorderende factoren bij de invoering van de nieuwe leerwegen (directie, %)*

	Beroepsgerichte/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Mogelijkheden tot vernieuwing didactiek	14%	21%	16%
Voorsprong door reeds ingevoerde veranderingen	8%	11%	9%
Betrokkenheid en motivatie docenten	7%	11%	9%
Opwaardering vbo	12%	3%	9%
Betere aansluiting vervolgopleiding	8%	-	6%
Breder aanbod van leerwegen	6%	5%	6%
Nuttig door overheid opgelegd	5%	8%	6%
Goed leerlingvolgsysteem	4%	3%	4%
Kwaliteit docenten	2%	3%	2%
Wegvallen concurrentie	1%	3%	1%
Goede communicatie intern	1%	3%	1%
Goede voorbereiding	2%	-	1%
Geen bevorderende factoren	29%	34%	30%
Totaal (N)	71	25	96

Als belangrijkste bevorderende factor voor de invoering van het VMBO noemen de directeuren dat het invoeren van nieuwe didactische werkwijzen gestimuleerd wordt door de invoering van de leerwegen. De ideeën achter de vernieuwingen worden door velen onderschreven. Sommige directeuren zeggen al sinds enige tijd bezig te zijn in de geest van het VMBO. Dat de vernieuwing van 'boven af' komt, noemen enkele directeuren juist positief. 'Je wordt ertoe gedwongen na te denken'. Bijna 10 procent van de directeuren noemt als belangrijkste bevorderende factor ook het grote enthousiasme op hun school om de vernieuwingen gestalte te geven. Directeuren noemen verder als belangrijkste winstpunten van het VMBO: verhoging van het niveau, nieuwe examenprogramma's, het brede aanbod, vernieuwing van vakinhouden, betere aansluiting op vervolgonderwijs. Het leren van algemene vaardigheden en vakoverstijgende thema's wordt slechts door een enkeling genoemd.

Ondanks de positieve geluiden ziet bijna een derde van de directieleden geen positieve kanten aan de vernieuwing. Veel directeuren van categoriale MAVO's voorzien weinig veranderingen: het meeste zal voor hen bij het oude blijven.

Ruim 80 procent van de directeuren ziet naast de sterke kanten ook belemmeringen bij de invoering van de leerwegen. Tabel 3.20 geeft een overzicht.

Tabel 3.20 Belemmerende factoren bij de invoering van de nieuwe leerwegen (directie, %)*

	Beroepsgerichte/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Onduidelijkheid/onzekerheid over inhoud, examinering etc.	18%	21%	18%
Beschikbare tijd	7%	32%	14%
Onvoldoende financiering	14%	8%	12%
Beperking in aanbod leerwegen	11%	16%	12%
Huisvesting/inventaris	12%	3%	9%
Deskundigheid docenten	8%	11%	9%
Didactiek/wijze van lesgeven	6%	3%	5%
Leermethoden	5%	6%	5%
Samenwerking met anderen	6%	-	4%
Zorg voor zwakke leerlingen	6%	-	4%
Fusieproblemen/reorganisatie	2%	3%	2%
Doorstroming	-	3%	1%
Geen belemmeringen	18%	18%	18%
Totaal (N)	100	38	138

* De percentages tellen op tot meer dan 100, omdat respondenten meer antwoorden konden geven.

Bijna een op de vijf directeuren ziet als voornaamste belemmering bij de invoering van de leerwegen de ervaren onduidelijkheid over allerlei zaken. De regelgeving wordt onduidelijk genoemd en ook de politieke discussie over de zwaarte van het programma. Verder vinden sommige directeuren dat er te laat zicht komt op de examenprogramma's en leermiddelen. Een andere veelgenoemde belemmering, tijdgebrek, hangt hiermee samen. Hoe later de scholen duidelijk wordt waar ze precies aan toe zijn, des te minder tijd is er om de noodzakelijke veranderingen door te voeren. Sommige directeuren betreuren het dat ze niet alle leerwegen kunnen aanbieden. Ze verwachten dat daardoor de concurrentiepositie van de school verslechtert. Ook zijn ze bang dat leerlingen niet allemaal op het traject terechtkomen dat het beste bij hen past.

Het zijn vooral de scholen met beroepsgerichte leerwegen die zich zorgen maken over de huisvesting en de inventaris. In feite gaat het hier om een knelpunt dat te maken heeft met de infrastructuur, zie tabel 3.18). De directeuren van scholen die alleen de theoretische leerweg aanbieden maken zich zorgen over de tijd, veel meer dan de directie van scholen met een breed aanbod.

In vergelijking met de quickscan van mei 1999 worden veelal dezelfde belemmeringen genoemd: onduidelijkheid/onzekerheid over de inhoud en het gebrek aan tijd. De directie ziet daarentegen minder problemen ten aanzien van deskundigheid van de docenten: in mei 1999 maakte 25 procent van de respondenten zich daar zorgen over, tijdens deze veldscan is het percentage 9 procent. Zoals zal blijken uit hoofdstuk 4 zijn de meeste scholen actief bezig met de deskundigheidsbevordering van de docenten. Zorgen om de financiële kant van de invoering van de leerwegen zijn echter toegenomen. In de *Quickscan mei 1999* maakte 5 procent van de respondenten zich daar bezorgd over, nu is het percentage 13 procent.

Docenten: belemmeringen en bevorderende factoren

Ook aan de docenten is gevraagd naar de bevorderende en belemmerende factoren. Hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen infrastructuur en inhoudelijke vernieuwing. In de tabellen 3.21 en 3.22 geven we een overzicht.

Tabel 3.21 Bevorderende factoren (docenten vmbo, %, N=801)

	1 van de 3 belangrijkste factoren	Belangrijkste factor
Goede leerlingbegeleiding	28%	10%
Kwaliteit van de docenten	25%	11%
Enthousiasme van de docenten	16%	9%
Goede voorbereiding	14%	7%
Kwaliteit van de schoolleiding	12%	2%
Goede communicatie binnen de school	10%	2%
Grote school, dus veel richtingen te bieden	9%	3%
School is voorloper bij de vernieuwing	6%	2%
Goed personeelsbeleid	4%	1%

De belangrijkste sterkste kanten van de school hebben volgens de docenten vooral te maken met het primaire proces, de leerlingbegeleiding, en hun eigen kwaliteiten en enthousiasme. Docenten in beroepsgerichte of algemeen vormende vakken hebben wat dit betreft dezelfde visie.

De schoolleiding en de interne organisatie van de school zijn in de beleving van de docenten niet de doorslaggevende factoren. Dit wil overigens niet zeggen dat ze hierover een negatief oordeel hebben, want gebrek aan kwaliteiten van de schoolleiding wordt ook zelden een belemmering genoemd voor de vernieuwingen, zoals blijkt uit tabel 3.22. De conclusies moet eerder zijn dat docenten vooral oog hebben voor de factoren waarop hun eigen invloed het grootst is.

Tabel 3.22 Belemmerende factoren (docenten vmbo, %, N=801)

	1 van de 3 belangrijkste factoren	Belangrijkste factor
<i>Voorbereiding van de vernieuwing</i>		
Beschikbare tijd	35%	23%
Financiering	21%	5%
Huisvesting/inventaris	20%	5%
Didactiek	13%	4%
Leermethoden	11%	3%
Eigen deskundigheid	9%	2%
Deskundigheid collega's	7%	2%
Examinering	6%	1%
Deskundigheid schoolleiding	5%	1%
<i>Gevolgen van de vernieuwing</i>		
Zwaarte van het programma	13%	5%
Aandacht voor beroepsgerichte vakken	5%	2%
Criteria voor de keuze tussen leerwegen	5%	1%
Doorstroming naar vervolgopleiding	4%	1%
Aandacht voor AVO-vakken	1%	-

De hoeveelheid beschikbare tijd is de grootste belemmering bij het vernieuwingsproces, vinden de docenten. Bij een derde staat de beschikbare tijd in de top drie, voor bijna een kwart is het belemmering nummer één. Ook andere praktische zaken als financiering en huisvesting worden vaak genoemd. Over het laatste maken vooral docenten in beroepsgerichte vakken zich zorgen; volgens 28 procent is de huisvesting een van de drie belangrijkste punten van zorg, volgens 9 procent de belangrijkste (bij AVO-docenten is dit respectievelijk 17% en 4%).

De inhoud en de didactiek van het onderwijs vinden de docenten minder problematisch. Slechts een kleine minderheid noemt dit een belangrijke belemmering. Ook over de deskundigheid om met de vernieuwing aan de slag te gaan maakt men zich niet veel zorgen. Wat betreft de gevolgen van de vernieuwing wordt de zwaarte van het programma het meest genoemd, maar dat gaat slechts om een betrekkelijk klein aantal docenten. Slechts één op de twintig docenten vreest dat er onvoldoende aandacht zal zijn voor beroepsgerichte vakken. Wanneer de relatie wordt gelegd tussen de door docenten ervaren belemmeringen en de mate waarin de vernieuwing planmatig wordt aangepakt (bijvoorbeeld de fase waarin een samenhangend invoeringsplan voor de leerwegen verkeert), dan blijkt er geen duidelijke samenhang te zijn.

Tijdsplanning invoering leerwegen

De directeuren is tevens gevraagd of zij verwachten vóór augustus 2001 klaar te zullen zijn met de wettelijk vereiste voorbereidingen. Uit tabel 3.23 blijkt dat veruit de meeste directeuren verwachten op tijd klaar te zijn. Op bijna 20 procent van de scholen met VBO verwacht de directie niet op tijd klaar te zijn, bij de scholen met alleen de theoretische leerweg is dit

percentage bijna nihil. Dit verschil kan worden verklaard door het groter aantal veranderingen en aanpassingen dat op VBO-scholen moet plaatsvinden om de beroepsgerichte leerwegen te kunnen aanbieden. Tijdens de eerste quickscan (mei 1999) is ook gevraagd of de scholen verwachten op tijd klaar te zijn met de voorbereidingen. De respondenten waren toen iets optimistischer, slechts 6 procent van de VBO/MAVO-scholen verwachtte niet op tijd klaar te zijn. Ook toen werd een vergelijkbaar verschil tussen VBO/MAVO en MAVO-scholen geconstateerd.

Tabel 3.23 Op tijd klaar met de voorbereidingen, directeuren vmbo (%)

	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Zeker op tijd klaar	42%	65%	48%
Waarschijnlijk op tijd klaar	39%	32%	37%
Waarschijnlijk niet op tijd klaar	9%	-	7%
Zeker niet op tijd klaar	8%	3%	7%
Weet niet	2%	-	1%
Totaal (N)	99	38	137

Aan de docenten is gevraagd of de schoolleiding voldoende tijd beschikbaar stelt voor de voorbereidingen, om vóór augustus 2001 voorbereid te zijn op het onderwijs in de leerwegen.

Tabel 3.24 Stelt de schoolleiding voldoende tijd beschikbaar om voorbereidingen te treffen, docenten vmbo (%; N=743)

	Voldoende	Niet voldoende	Niet van toepassing	Totaal
Vakinhoudelijke ontwikkeling	51%	33%	16%	100%
Pedagogisch/did. ontwikkeling	56%	34%	10%	100%
Praktische voorbereidingen	32%	39%	29%	100%

Van de docenten verwacht de meerderheid voldoende tijd te hebben voor de vakinhoudelijke en pedagogisch/didactische ontwikkeling. Voor de praktische voorbereidingen zou de school volgens veel docenten meer tijd beschikbaar moeten stellen. Dit geldt vooral voor de docenten in beroepsgerichte vakken (49 procent) en dan met name binnen de sector techniek (59 procent). Voor deze docenten geldt bijvoorbeeld dat zij lokalen opnieuw moeten inrichten en de inventaris moeten aanpassen. De meerderheid zegt hier meer tijd voor nodig te hebben dan er beschikbaar is.

4 DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING, DEELNAME AAN PILOTS EN VOORLICHTING

De veranderingen in het VMBO en het SVO met betrekking tot de leerwegen en de zorgstructuur hebben tot gevolg dat er nieuwe kennis en vaardigheden van de directie en de docenten worden gevraagd. In paragraaf 4.1 besteden we daarom aandacht aan de wijze waarop scholen de deskundigheidsbevordering vormgeven.

Een van de vormen om meer kennis en inzicht in de veranderingen te verwerven is deelname aan pilots die vanuit het ministerie zijn ontwikkeld. In paragraaf 4.2 wordt gekeken in hoeverre resultaten van pilots verspreid zijn binnen de school en effect hebben op het beleid van de school.

De ouders van kinderen die in aanmerking komen voor het VMBO, het LWOO of het PrO moeten ook geïnformeerd worden over de veranderingen. In paragraaf 4.3 wordt daarom aandacht besteed aan de voorlichtingsactiviteiten van de scholen.

Ook in dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van de informatie uit zowel de directievragenlijsten als de docentenenquête. De vragen hebben betrekking op SVO-scholen/praktijkonderwijs en scholen met beroepsgerichte en/of theoretische leerwegen.

4.1 Deskundigheidsbevordering

Aan deskundigheidsbevordering ten behoeve van de vernieuwingen wordt op de meeste scholen planmatig gewerkt. Op bijna driekwart van de scholen is of komt er een scholingsplan, dat meestal betrekking heeft op zowel de leerwegen als de zorgstructuur (75 procent). Er is nauwelijks verschil tussen de verschillende schooltypen, zoals blijkt uit tabel 4.1.

Tabel 4.1 Is er een plan ten behoeve van deskundigheidsbevordering? (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Er is of komt een plan op schoolniveau	72%	77%	70%	74%
Deskundigheidsbevordering gebeurt ad hoc	15%	15%	22%	16%
Anders	6%	2%	3%	4%
Weet niet	7%	6%	5%	6%
Totaal (N)	87	99	38	224

Binnen het SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs zijn er echter wel verschillen. Ruim 80 procent van de SVO-LOM, driekwart van de SVO-MLK scholen en iets meer dan de helft van de scholen voor praktijkonderwijs heeft een plan of gaat een plan ontwikkelen.

Op ongeveer één op de drie van de scholen waar gewerkt wordt aan een plan ten behoeve van deskundigheidsbevordering is men inmiddels begonnen met de uitvoering van het plan. Op de meeste andere scholen is het plan nog in ontwikkeling (zie tabel 4.2). Hierbij is er geen verschil tussen de diverse schooltypen, ook niet binnen het SVO en praktijkonderwijs.

Tabel 4.2 Ontwikkelingsstadium van het plan ten behoeve van de deskundigheidsbevordering (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Plan wordt uitgevoerd	31%	36%	27%	33%
Plan is vastgesteld	16%	22%	5%	17%
Plan is in voorbereiding	49%	34%	64%	44%
Weet niet	3%	8%	5%	6%
Totaal (N)	61	73	22	156

Scholing en deskundigheidsbevordering is meestal bedoeld voor de docenten(teams) en minder vaak voor de schoolleiding, het middenkader of de zorgspecialisten (zie tabel 4.3). De scholen voor SVO, praktijkonderwijs en VMBO-scholen met beroepsgerichte leerwegen richten de deskundigheidsbevordering vooral op teams van docenten. Scholen met alleen de theoretische leerweg richten zich daarentegen vooral op de individuele docenten.

Tabel 4.3 Op wie is de deskundigheidsbevordering gericht? (directie, %)*

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Schoolleiding	28%	25%	22%	25%
Middenkader	17%	30%	22%	23%
Tweede lijnsdeskundigen	16%	19%	11%	17%
Teams van docenten	79%	86%	65%	80%
Individuele docenten	44%	41%	57%	44%
Anders	2%	2%	3%	3%
Totaal (N)	87	99	38	224

* Percentages tellen op tot meer dan 100, er kon meer dan één antwoord gegeven worden.

Inhoud van de deskundigheidsbevordering

De directie is gevraagd op welke thema's de behoefte aan deskundigheidsbevordering het grootst is (zie tabel 4.4). De directie van VMBO-scholen heeft de meeste behoefte aan deskundigheidsbevordering op het terrein van de didactiek. De directie van scholen voor SVO en praktijkonderwijs heeft vooral behoefte aan deskundigheidsbevordering op het gebied van de inhoud van het onderwijs. Er is hierbij geen verschil tussen SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs.

Tabel 4.4 Terreinen waarop de grootste behoefte aan deskundigheidsbevordering is (directie, %)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Inhoud van het onderwijs	46%	26%	27%	34%
Didactiek	23%	58%	60%	44%
Begeleiding (bij stages, beroepskeuze en studie)	6%	5%	3%	5%
Zorg (bij leerproblemen, sociaal- emotionele problemen)	23%	10%	11%	15%
Weet niet	2%	1%	-	1%
Totaal (N)	87	99	37	223

De directie is tevens gevraagd aan te geven op welke terreinen de docenten geschoold worden of zullen worden. Deze vraag is ook aan de docenten gesteld. In de volgende subparagrafen kijken we naar de invulling die de scholen hebben gegeven aan de deskundigheidsbevordering op bovengenoemde thema's. We bespreken daarbij eerst de resultaten voor het VMBO van de directie en de docenten en daarna voor het SVO en praktijkonderwijs.

Deskundigheidsbevordering in het VMBO

De thema's inhoud, didactiek, begeleiding en zorg zijn in de tabellen 4.5 tot en met 4.8 verder uitgesplitst. Uit de vorige paragraaf werd duidelijk dat er volgens de directie van VMBO-scholen vooral behoefte was aan deskundigheidsbevordering op het gebied van de didactiek. Deze behoefte komt ook tot uitdrukking in tabel 4.5. Dit schooljaar wordt er namelijk vooral ingezet op de deskundigheidsbevordering op didactische onderwerpen als zelfstandig werken, aanleren van algemene vaardigheden en omgaan met ICT. Loopbaanoriëntatie en de zorg (met name het begeleiden van leerproblemen en sociaal-emotionele problemen) krijgen ook veel aandacht op de meeste scholen. Op het gebied van inhoud en begeleiding is minder aandacht voor deskundigheidsbevordering.

Tabel 4.5 Deskundigheidsbevordering vmbo (directie, %, N=138)

	Dit school- jaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Geen van beide	(Nog) niet bekend	Totaal
Inhoud					
Examenprogramma's	40%	49%	8%	3%	100%
Vakoverstijgende thema's	53%	21%	18%	8%	100%
Determinatie	45%	30%	20%	5%	100%
Clustering	27%	30%	27%	16%	100%
Integratie AVO en beroepsgericht	15%	26%	44%	15%	100%
Didactiek					
Zelfstandig werken	68%	20%	4%	7%	100%
Algemene vaardigheden	69%	18%	7%	6%	100%
ICT	77%	20%	2%	1%	100%
Differentiatie/onderwijs op maat	49%	20%	20%	11%	100%
Begeleiding					
Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)	72%	10%	16%	2%	100%
Praktijkvoorbereiding (stages)	55%	4%	36%	5%	100%
Begeleiding in werksituaties	38%	6%	55%	1%	100%
Praktische sectororiëntatie	31%	29%	32%	9%	100%
Zorg					
Begeleiding bij leerproblemen	79%	11%	8%	2%	100%
Begeleiding bij sociaal-emotionele problemen	82%	11%	4%	3%	100%
Signaleren, diagnosticeren, werken met handelingsplan	54%	23%	17%	6%	100%
Voorlichting over voorzieningenaanbod binnen het samenwerkingsverband	46%	15%	37%	15%	100%

De meeste scholing is gericht op de docenten. Ook aan de docenten zelf is gevraagd op welke terreinen zij hun kennis en vaardigheden uitbreiden, dit schooljaar en het volgende (zie tabel 4.6). De percentages docenten die deskundigheidsbevordering volgen op een bepaald onderwerp zijn over het algemeen wat lager dan het percentage directeuren dat zegt dat op een bepaald onderwerp scholing wordt gevolgd. Dat is begrijpelijk: als een school aan deskundigheidsbevordering doet bij een bepaald onderwerp betekent dat niet dat *elke* docent daaraan meedoet.

Tabel 4.6 Deskundigheidsbevordering docenten vmbo (docenten, %, N= 748)

	Dit school- jaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Een van beide	(Nog) niet bekend	Totaal
Inhoud					
Examenprogramma's	35%	24%	25%	16%	100%
Vakoverstijgende thema's	26%	11%	37%	25%	100%
Determinatie	22%	19%	33%	25%	100%
Clustering	13%	12%	43%	32%	100%
Integratie AVO en beroepsgericht	11%	13%	48%	29%	100%
Didactiek					
Zelfstandig werken	74%	13%	7%	7%	100%
Algemene vaardigheden	59%	14%	14%	13%	100%
ICT	56%	17%	16%	11%	100%
Differentiatie/onderwijs op maat	43%	14%	24%	19%	100%
Begeleiding					
Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)	39%	11%	33%	17%	100%
Praktijkvoorbereiding (stages)	37%	5%	43%	16%	100%
Begeleiding in werksituaties	24%	6%	50%	21%	100%
Praktische sectororiëntatie	20%	14%	40%	26%	100%
Zorg					
Begeleiding bij leerproblemen	59%	1%	25%	15%	100%
Begeleiding bij sociaal-emotionele problemen	50%	7%	29%	14%	100%
Signaleren, diagnosticeren, werken met handelingsplan	42%	12	28	18%-	100%

De verdeling van de aandacht over de verschillende onderdelen verschilt nauwelijks tussen de docenten en de directie. Vooral de didactiek, de zorg en LOB krijgen dit schooljaar de meeste aandacht. De inhoud van het onderwijs en aspecten van begeleiding krijgen in verhouding iets minder aandacht. Aan een paar onderwerpen wordt in verhouding weinig aandacht besteed en is ook niet voorzien in deskundigheidsbevordering. Voor de VMBO-scholen zijn dat de integratie van AVO- en beroepsgerichte vakken, praktijkvoorbereiding en begeleiding in werksituaties. Ook is op ruim een derde van de scholen niet voorzien in voorlichting over het voorzieningenaanbod binnen het samenwerkingsverband. De didactiek en de zorg krijgen ook volgens de docenten bij de deskundigheidsbevordering dit jaar de meeste aandacht. De meerderheid van de docenten heeft in het schooljaar 1999/2000 op deze thema's gewerkt aan deskundigheidsbevordering. De inhoud van het onderwijs en aspecten van begeleiding krijgen tot nu toe wat minder aandacht. Het lijkt er bovendien niet op dat dit volgend jaar allemaal ingehaald zal worden. Een aanzienlijk percentage van de docenten geeft aan dat er nog geen deskundigheidsbevordering is gepland.

Zowel bij de directie als de docenten blijkt dat bij de VMBO-scholen die beroepsgerichte leerwegen aanbieden er op een aantal onderwerpen aanzienlijk meer docenten hun kennis en

vaardigheden ontwikkelen dan bij de scholen met alleen de theoretische leerweg. Grote verschillen vinden we met name bij begeleiding (praktijkvoorbereiding, LOB).

Deskundigheidsbevordering in het SVO en praktijkonderwijs

De mate waarin men zich in het SVO en praktijkonderwijs bezighoudt met deskundigheidsbevordering verschilt van het VMBO, vanwege het andere type leerlingen en de andere eisen die aan de docenten worden gesteld. Uit tabel 4.3 bleek dat de SVO-scholen en het praktijkonderwijs vooral behoefte hebben aan deskundigheidsbevordering op het gebied van de inhoud van het onderwijs. Zoals blijkt uit tabel 4.7 wordt hieraan inderdaad veel aandacht besteed.

Tabel 4.7 Deskundigheidsbevordering svo/praktijkonderwijs (directie, %, N= 87)

	Dit school- jaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Geen van beide	(Nog) niet bekend	Totaal
<i>Inhoud</i>					
Consequenties inhoud onderwijs	71%	18%	7%	4%	100%
Vakoverstijgende thema's	64%	6%	26%	3%	100%
<i>Didactiek</i>					
Differentiatie/onderwijs op maat	81%	14%	2%	3%	100%
Algemene vaardigheden	74%	12%	9%	6%	100%
Zelfstandig werken	63%	15%	7%	15%	100%
ICT	77%	17%	2%	3%	100%
<i>Begeleiding</i>					
Praktijkvoorbereiding (stages)	67%	5%	25%	3%	100%
Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)	66%	5%	27%	2%	100%
Begeleiding in werksituaties	58%	5%	37%	1%	100%
<i>Zorg</i>					
Begeleiding bij sociaal-emotionele problemen	89%	3%	4%	3%	100%
Begeleiding bij leerproblemen	91%	3%	5%	1%	100%
Signaleren, diagnosticeren, werken met handelingsplan	87%	8%	2%	2%	100%

De meeste scholing wordt gevolgd op de terreinen didactiek en zorg. Hetzelfde geldt voor de VMBO-docenten, zoals we zagen in tabel 4.6. Op ten minste een kwart van de SVO-scholen is niet voorzien in deskundigheidsbevordering op het vlak van vakoverstijgende thema's en zaken die met praktijkbegeleiding te maken hebben. Dit laatste betreft vooral SVO-LOM-scholen.

Tabel 4.8 Deskundigheidsbevordering docenten svo en praktijkonderwijs (%; N= 367)

	Dit school- jaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Geen van beide	(Nog) niet bekend	Totaal
Inhoud					
Consequenties inhoud onderwijs	52%	14%	14%	20%	100%
Vakoverstijgende thema's	33%	9%	32%	27%	100%
Didactiek					
Differentiatie/onderwijs op maat	77%	8%	8%	8%	100%
Algemene vaardigheden	68%	7%	15%	11%	100%
Zelfstandig werken	67%	9%	14%	10%	100%
ICT	54%	17%	18%	11%	100%
Begeleiding					
Praktijkvoorbereiding (stages)	54%	2%	30%	14%	100%
Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)	51%	4%	33%	12%	100%
Begeleiding in werksituaties	46%	4%	35%	16%	100%
Zorg					
Begeleiding bij sociaal-emotionele problemen	84%	4%	7%	6%	100%
Begeleiding bij leerproblemen	83%	3%	9%	5%	100%
Signaleren, diagnosticeren, werken met handelingsplan	77%	10%	7%	6%	100%

De percentages in de tabel bevestigen het beeld dat docenten svo en praktijkonderwijs al meer scholing hebben gevolgd dan vmbo-docenten. Ze leggen de nadruk op didactiek en zorg. Maar ook aan de inhoud van het onderwijs en de begeleiding wordt meer gewerkt dan bij de vmbo-docenten.

Er zijn enkele verschillen tussen de schooltypen. Zoals verwacht kon worden is de begeleiding van leerlingen (bijvoorbeeld bij praktijkvoorbereiding en werksituaties) een terrein waarop vooral docenten praktijkonderwijs en svo-mlk werken aan hun deskundigheid. Docenten svo-lob hebben minder met dit type begeleiding te maken. Verder zijn docenten praktijkonderwijs meer dan docenten svo-lob en svo-mlk bezig met de inhoud van het onderwijs en met het leren lesgeven in de algemene vaardigheden uit de preambule. Alle percentages per schooltype zijn opgenomen in bijlage 2.

In tabel 4.9 is een overzicht gegeven van de vormen van deskundigheidsbevordering die worden gebruikt. Door de meeste docenten wordt gebruik gemaakt van zowel interne als externe vormen van deskundigheidsbevordering.

Tabel 4.9 Vormen van deskundigheidsbevordering, docenten VMBO en svo/praktijkonderwijs (%)

	VMBO	svo/praktijkonderwijs
Intern		
Studiedagen op school	63%	64%
Overleg in sectie/afdeling	61%	53%
Werk-/ontwikkelgroepen	43%	57%
Procesbegeleiding/advies door externen	17%	37%
Coaching/intervisie tussen docenten	16%	26%
Pilot	8%	15%
Extern		
Schriftelijke informatie	72%	72%
Studiedagen/conferenties	53%	65%
Cursussen	42%	54%
Uitwisseling met andere scholen	34%	45%
Internet	30%	21%
Overdracht expertise vanuit svo	7%	n.v.t.
Totaal (N)	801	411

Intern volgen de meeste docenten studiedagen en nemen deel aan sectie- of afdelingsoverleg over de vernieuwingen. Meer intensieve vormen, zoals procesbegeleiding en coaching zien we op VMBO-scholen weinig; op het SVO en vooral in het praktijkonderwijs komt dat meer voor. Externe cursussen worden wel door een groot deel van de docenten gevolgd. Ook uitwisseling tussen scholen komt redelijk veel voor, vooral bij het SVO-MLK en het praktijkonderwijs. Overdracht van expertise van SVO naar VMBO lijkt nog een zeldzaamheid te zijn. Aan de directie is gevraagd welke externe instanties zij inschakelen bij de deskundigheidsbevordering. Het meest wordt gebruik gemaakt van het aanbod van de LPC, de projectorganisatie VMBO en de schoolbegeleidingsdienst. Er is verschil tussen de typen scholen. De scholen voor SVO of praktijkonderwijs maken vooral gebruik van de deskundigheid van de schoolbegeleidingsdiensten. Meer dan de helft van de VMBO-scholen schakelt de LPC in.

Tabel 4.10 Welke externe deskundigheid wordt ingeschakeld? (directie, %)*

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
LPC	37%	57%	53%	48%
Schoolbegeleidingsdienst	49%	18%	8%	25%
Projectorganisatie VMBO (voorheen PMVO)	21%	23%	16%	21%
Netwerken van scholen	19%	20%	16%	18%
Particuliere bureaus	10%	12%	8%	11%
Hogescholen	8%	11%	11%	10%
Bestuurlijk steunpunt vo	5%	4%	3%	4%
Anders	20%	25%	37%	25%
Totaal (N)	87	99	38	224

* Percentages tellen op tot meer dan 100, er kon meer dan één antwoord gegeven worden.

Mate waarin docenten geïnformeerd zijn

Docenten hebben hun oordeel gegeven over de mate waarin ze geïnformeerd zijn over de vernieuwingen, door te reageren op een aantal stellingen (tabel 4.11).

Tabel 4.11 Mate waarin docenten zijn geïnformeerd over de vernieuwingen, docenten vmbo en svo/praktijkonderwijs (% dat het (grotendeels) eens is met de stelling)

	svo/PrO	VMBO
<i>Leerwegen</i>		
Ik ben goed op de hoogte van de vernieuwingen voor wat betreft de leerwegen	64%	76%
Ik word door de school goed geïnformeerd over de nieuwe leerwegen, examenprogramma's e.d.	55%	69%
Ik voel me goed voorbereid op de invoering van de nieuwe leerwegen	*	51%
Ik ben actief bezig met de voorbereidingen op de invoering van de nieuwe leerwegen	*	55%
<i>Zorg</i>		
Ik ben goed op de hoogte van de vernieuwing van de zorgstructuur	66%	48%
Ik word door de school goed geïnformeerd over de ontwikkeling van de nieuwe zorgstructuur	73%	45%
Ik word goed geïnformeerd over de ontwikkeling van de zorgstructuur in het samenwerkingsverband	61%	34%
Ik voel me goed voorbereid op de invoering van de nieuwe zorgstructuur	49%	28%
Ik ben actief bezig met de voorbereidingen op de invoering van de zorgstructuur in ons samenwerkingsverband	49%	25%
Totaal (N)	411	801

* Aan docenten svo en praktijkonderwijs zijn deze stellingen niet voorgelegd.

Docenten VMBO vinden over het algemeen dat ze goed op de hoogte zijn van de leerwegen. Over de voorbereiding op de feitelijke invoering is ongeveer de helft van de docenten tevreden. Als het gaat om de vernieuwing van de zorgstructuur, is het beeld minder positief. De helft van de docenten is wel tevreden over de informatievoorziening, maar slechts een minderheid voelt zich goed voorbereid.

Bij de docenten van SVO en praktijkonderwijs is het omgekeerd. Zij voelen zich beter voorbereid op de vernieuwing van de zorgstructuur dan op de introductie van de leerwegen.

4.2 Deelname aan pilots en netwerken

De scholen kunnen en konden deelnemen aan pilots om onderdelen van de invoering van het VMBO meer aandacht te geven. Een kwart van de ondervraagde scholen meegedaan aan een pilot of netwerk of doet nu mee aan een pilot of netwerk. Vooral de scholen met de beroepsgerichte leerwegen participeren in pilots (35 procent). Voor de SVO-scholen en scholen met alleen de theoretische leerweg zijn deze percentages respectievelijk 22 en 11 procent.

In het kader van de deelname aan de pilots is het vooral van belang dat de resultaten en producten breed verspreid zijn op school en dat de pilot invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het onderwijs op school. In tabel 4.12 staat voor de verschillende pilots in welke mate de resultaten op de eigen school zijn benut.

Tabel 4.12 Effect van deelname aan pilots en netwerken (directie, %)

	Brede verspreiding van ervaringen en producten	Invloed op ontwikkeling van onderwijs op school	N
Pilot LWOO	86%	67%	12
Pilot praktijkonderwijs	81%	75%	16
pilot regulering leerlingstromen	53%	63%	19
Pilot integratie theorie en praktijk	75%	100%	4
Pilot centrale examens	100%	84%	6
Pilot AVMB	50%	0%	2
Sleutelnetwerk examen	100%	100%	2
Sleutelnetwerk sectorwerkstuk	50%	75%	4
Vrij netwerk	69%	84%	26

Doordat het aantal scholen dat heeft deelgenomen per pilot gering is, moeten de percentages met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De algemene indruk die uit tabel 4.12 naar voren komt is dat de resultaten en producten van verschillende pilots breed verspreid worden. Voor sommige pilots, bijvoorbeeld regulering leerlingstromen, geldt dit iets minder sterk. De meeste pilots hebben volgens de directeuren bovendien effect gehad op de wijze waarop het onderwijs op de eigen school wordt gegeven.

4.3 Voorlichting aan ouders

Over de veranderingen in het VMBO moeten ouders goed worden voorgelicht. De directie is daarom gevraagd of de school voorlichting aan de ouders heeft gegeven over de veranderingen. Uit tabel 4.13 blijkt dat de scholen met beroepsgerichte leerwegen de ouders in de meeste gevallen al hebben voorgelicht. De SVO-scholen blijven hierbij enigszins achter: bijna een kwart van de scholen weet nog niet wanneer de voorlichting zal plaatsvinden.

Tabel 4.13 Voorlichting aan de ouders (resultaten directie)

	svo/PrO	Beroepsgericht/ alle leerwegen	Theoretische leerweg	Totaal
Ja, is al gebeurd	68%	91%	73%	79%
Nee, maar gebeurt nog dit schooljaar	2%	2%	-	2%
Nee, gebeurt volgend schooljaar	7%	5%	27%	9%
Nog niet bekend wanneer dat gebeurt	23%	2%	-	7%
Totaal (N)	87	99	38	224

Het onderwerp waarover bijna alle scholen al voorlichting hebben gegeven is de toelating vanuit het basisonderwijs. Ook is op driekwart van de scholen reeds voorlichting gegeven over de doelstellingen van het VMBO en de inhoud van de leerwegen (zie tabel 4.14).

Tabel 4.14 Onderwerpen waarover voorlichting aan de ouders wordt gegeven, resultaten directie (% , N= 200)

	Dit school- jaar (99/00)	Volgend schooljaar (00/01)	Nee, geen voorlichting	Weet nog niet	Totaal
Doelstellingen van het VMBO	76%	14%	7%	3%	100%
Voorlichting leerwegen	76%	14%	7%	3%	100%
Voorlichting zorg LWO en praktijkonderwijs	67%	12%	16%	4%	100%
Voorlichting toelating vanuit het basisonderwijs*	84%	5%	8%	3%	100%
Voorlichting leerweg of sector*	55%	34%	9%	3%	100%
Doorstroom vervolgonderwijs	66%	20%	4%	11%	100%

* N= 137, voor svo-scholen is dit niet van toepassing.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

STEEKPROEF, RESPONS EN REPRESENTAVITEIT

Steekproeftrekking en organisatie veldwerk

Steekproef – Bij het samenstellen van de steekproef voor de veldscan is uitgegaan van het doel nettorespons te bereiken van ongeveer honderd scholen binnen de drie voornaamste categorieën: scholen met beroepsgerichte leerwegen (VBO); scholen met alleen de theoretische leerweg (MAVO), scholen voor SVO en praktijkonderwijs. Dit zou aanvaardbare betrouwbaarheidsmarges opleveren.⁹ De scholen zijn a-select gekozen, met uitsluiting van de scholen uit het Scholenpanel, die parallel voor twee andere onderzoeken zouden worden benaderd, en van de scholen die in dezelfde periode bezocht zouden worden door de Inspectie van het Onderwijs.

Werkwijze gegevensverzameling – Alle scholen uit de onderzoeksgroep hebben een schriftelijk verzoek ontvangen om deelname aan het onderzoek, met daarbij gevoegd vragenlijsten voor een directielid en tien leraren. Hierbij was een aanbevelingsbrief gevoegd van het Ministerie van OCenW, waarin het belang van het onderzoek werd benadrukt.

In de begeleidende brief van Regioplan werd aangekondigd dat het verantwoordelijke directielid gebeld zou worden met het verzoek om mee te werken aan een telefonisch interview. Als bijlage bij de brief was een overzicht van de gespreksonderwerpen gevoegd, dat het directielid in staat stelde zich op het interview voor te bereiden. Verder werd in de begeleidende brief van Regioplan verzocht de docentenvragenlijsten door te geven aan een willekeurige selectie van de leraren die in de betreffende schooltypen lesgeven. Bij scholen met een VBO-afdeling werd gevraagd de vragenlijsten gelijk te verdelen onder docenten in beroepsgerichte vakken en docenten in AVO-vakken.

Responsverhogende maatregelen – Scholen zijn langs verschillende wegen geattendeerd op de veldscan. Er hebben artikelen gestaan in de Uitleg; het PMVO heeft de scholen geattendeerd in het PMVO-journaal en in de regionale bijeenkomsten; vanaf de internetsite www.vmbo-loket.nl konden vragenlijsten worden gedownload. Het platform bouwtechniek heeft extra vragenlijsten verspreid onder docenten en een oproep gedaan om aan het onderzoek mee te werken.

Na twee weken heeft Regioplan een schriftelijk rappel gehouden onder directeuren die nog geen vragenlijst hadden geretourneerd. Een week daarna hebben de ambassadeurs voor de

⁹ Het verschil tussen gevonden percentages en werkelijke percentages is in dit geval zelden (d.w.z. in ten hoogste één op de twintig gevallen) groter dan 10 procentpunten. Ter illustratie: als 50 procent van de respondenten bepaalde voorbereidingen voor het VMBO heeft getroffen, zal het werkelijke percentage hoogstwaarschijnlijk liggen tussen 40 en 60 procent. Als de opdrachtgever deze marges te ruim vindt, stellen we voor om alle scholen te benaderen, net als bij Variant 1.

zorg en de leerwegconsulenten van het PMVO een telefonisch rappel gedaan. Ze hebben er bij de directie van scholen waarvan nog geen of weinig medewerking was verkregen op aangedrongen alsnog mee te werken.

Om zoveel mogelijk te profiteren van de responsverhogende maatregelen is de veldwerkperiode van zowel de telefonische als de schriftelijke enquête twee weken verlengd.

Extra telefonische enquête onder docenten – Aangezien de respons van de docenten ondanks de responsverhogende maatregelen beneden de verwachting bleef (25 procent in plaats van 35 procent) is een aanvullende enquête gehouden onder het Onderwijs Opiniepanel, dat door Regioplan wordt onderhouden en ook gebruikt is voor de twee quickscans in 1999. De respondenten werden telefonisch benaderd, waardoor een veel hogere respons bereikt kon worden en er minder kans zou zijn op vertekening als gevolg van selectieve respons. Bij de eerste steekproef was een telefonische enquête niet mogelijk, aangezien Regioplan geen beschikking had over de privé-telefoonnummers van docenten die werkzaam zijn op de scholen uit de steekproef.

Respons

In de onderstaande tabel geven we een overzicht van de respons onder directeuren en docenten, uitgesplitst naar schooltype.

Tabel 1.1 Respons directie op telefonische enquête

	Aantal scholen in steekproef	Gerealiseerde respons	Percentage
Scholen met VBO of VBO/MAVO	121	84	69%
Scholen met MAVO	85	53	62%
SVO en praktijkonderwijs	123	87	71%
Totaal	329 *	224	68%

* De oorspronkelijke steekproef bestond uit 348 scholen; 19 hiervan vielen af door onjuiste adressering/ verkeerde bezorging e.d.

Tabel 1.2 Respons docenten op schriftelijke enquête

	Aantal docenten in steekproef	Gerealiseerde respons	Percentage
Scholen met VBO of VBO/MAVO	1210	423	35%
Scholen met MAVO	850	136	16%
SVO en praktijkonderwijs	1230	271	21%
Totaal	3290 *	830	26%

* 10 docenten per school. De oorspronkelijke steekproef bestond uit 348 scholen; 23 hiervan vielen af door onjuiste adressering of verkeerde bezorging.

Tabel 1.3 Respons docenten op schriftelijke enquête

	Aantal docenten in steekproef	Gerealiseerde respons	Percentage
Scholen met VBO of VBO/MAVO	186	138	74%
Scholen met MAVO	138	96	70%
svo en praktijkonderwijs	78	46	59%
Totaal	412	280	69%

Van de docenten die zijn benaderd via het Platform Bouwtechniek hebben er 87 gerespondeerd. Vijftien docenten hebben de vragenlijst gedownload van het internet. De totale respons komt daarmee op 1212 docenten.

De respondenten op de telefonische en schriftelijke enquête zijn met elkaar vergeleken op enkele centrale vragen uit de enquête: de voorbereiding voor de invoering van leerwegen en zorgstructuur, deskundigheidsbevordering en bevorderende en belemmerende factoren. Er werd slechts één significant verschil gevonden: de docenten die telefonisch zijn geënteerd noemden vaker de financiering een belemmering voor de invoering van de zorgstructuur. Er zijn dus nauwelijks aanwijzingen voor selectieve respons bij de schriftelijke enquête. In de analyses zijn de gegevens van de schriftelijke en de telefonische enquête daarom bij elkaar gevoegd.

Representativiteit

Om na te gaan of de scholen waarvan de directie is geïnterviewd een goede afspiegeling vormen van de populatie, zijn de responsgroep en de populatie op een aantal mogelijk relevante kenmerken vergeleken. Hierbij bleek dat de MAVO/HAVO/VWO-scholen enigszins zijn oververtegenwoordigd in de responsgroep, terwijl de brede scholengemeenschappen (met VBO) ondervertegenwoordigd zijn. Hiervoor is gecorrigeerd door middel van herweging, zodat de verhoudingen in de responsgroep dezelfde zijn als in de populatie. Dit geldt zowel voor de resultaten van de directie als van de docenten. De aantallen die in de tabellen in dit rapport worden gepresenteerd, zijn dan ook gewogen aantallen. Wat betreft de overige achtergrondkenmerken bleek de responsgroep representatief te zijn voor de populatie.

VMBO

Tabel 1.4 VMBO-scholen: responsgroep en populatie naar schooltype

	Respons absoluut	Populatie absoluut	Respons percentage	Populatie percentage
VBO, VBO/MAVO	21	90	17%	15%
MAVO	7	35	7%	7%
MAVO/HAVO/VWO	47	126	34%	24%
VBO/MAVO/HAVO/VWO	62	275	45%	52%
Totaal (N)	137	526	100%	100%

Tabel 1.5 VMBO-scholen: responsgroep en populatie naar regio

	Respons absoluut	Populatie absoluut	Respons percentage	Populatie percentage
Noord	11	56	8%	11%
Oost	36	108	26%	21%
West	51	222	37%	42%
Zuid	39	140	29%	27%
Totaal (N)	137	526	100%	100%

Tabel 1.6 VMBO-scholen: responsgroep en populatie naar denominatie

	Respons absoluut	Populatie absoluut	Respons percentage	Populatie percentage
Openbaar	37	142	27%	27%
Rooms-katholiek	41	152	30%	29%
Protestants-christelijk	34	123	25%	23%
Algemeen bijzonder	13	50	10%	10%
Overig	12	59	9%	11%
Totaal (N)	137	526	100%	100%

Tabel 1.7 VMBO-scholen: responsgroep en populatie naar schoolgrootte (aantal leerlingen)

	Respons absoluut	Populatie absoluut	Respons percentage	Populatie percentage
Minder dan 453 leerlingen	13	64	10%	12%
454-919 leerlingen	25	84	18%	16%
920-1332 leerlingen	33	114	24%	22%
1333-1929 leerlingen	32	130	23%	25%
Meer dan 1930 leerlingen	34	134	25%	26%
Totaal (N)	137	526	100%	100%

SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs

Voor de svo-scholen zijn er op de achtergrondkenmerken geen significante verschillen tussen de responsgroep en de populatie gevonden.

Tabel 1.8 SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs: responsgroep en populatie naar regio

	Respons absoluut	Populatie absoluut	Respons percentage	Populatie percentage
Noord	14	36	20%	16%
Oost	16	55	23%	25%
West	27	90	37%	41%
Zuid	13	39	19%	18%
Totaal (N)	70	220	100%	100%

Tabel 1.9 SVO-LOM, SVO-MLK en praktijkonderwijs: responsgroep en populatie naar denominatie

	Respons absoluut	Populatie absoluut	Respons percentage	Populatie percentage
Openbaar	23	67	33%	31%
Rooms-katholiek	12	45	17%	21%
Protestants-christelijk	17	62	24%	28%
Algemeen bijzonder	17	45	24%	21%
Overig	1	0	1%	1%
Totaal (N)	70	220	100%	100%

BIJLAGE 2

TABELLEN MET UITSPLITSING TUSSEN SVO-LOM, SVO-MLK EN PRAKTIJKONDERWIJS

Tabel 2.1 Voorbereidingen in het schooljaar 1999/2000, docenten svo en praktijkonderwijs (% , N= 411)

	SVO-LOM	SVO-MLK	PrO	Totaal
<i>Inhoudelijk</i>				
Methoden kiezen/aanpassen	33	24	40	31
Ontwikkeling lesprogramma	23	30	35	27
<i>Pedagogisch didactisch</i>				
Sociaal-emotionele begeleiding	64	52	58	59
Sociale vaardigheidstraining	60	55	63	58
Remedial teaching	54	31	40	43
<i>Aansluiting arbeidsmarkt</i>				
Stages regelen/stagebegeleiding	42	63	73	56
Toeleiding naar de arbeidsmarkt	23	60	66	48
Praktijkleren	24	53	59	44
<i>Praktische voorbereidingen</i>				
Afstemming met docenten andere scholen	20	37	37	30
Lokalen inrichten	17	25	35	23
Inventaris vernieuwen/aanpassen	17	28	21	22
Totaal (N)	187	148	76	411

Tabel 2.2 Belangrijkste bevorderende factor (docenten svo en praktijkonderwijs, %, N=411)

	SVO-LOM	SVO-MLK	PrO	Totaal
Veel aandacht voor zorgleerlingen	18	14	9	15
Enthousiasme van de docenten	14	11	9	12
Kwaliteit van de docenten	4	5	3	4
Goed leerlingvolgsysteem	5	11	1	6
Goede contacten met bedrijfsleven	1	8	11	5
Goede contacten met vervolgonderwijs	2	0	0	1
Goede communicatie binnen de school	4	1	1	2
Kwaliteit van de schoolleiding	1	3	1	2
Goede voorbereiding	3	2	0	2
Totaal (N)	187	148	76	411

Tabel 2.3 Belangrijkste bevorderende factor (docenten svo en praktijkonderwijs, %, N=411)

	SVO-LOM	SVO-MLK	PrO	Totaal
Voorbereiding van de vernieuwing				
Beschikbare tijd	20	28	23	24
Financiering	8	15	5	10
Eigen deskundigheid	2	1	0	1
Deskundigheid van de docenten	2	1	1	2
Landelijke criteria voor verwijzing	8	10	7	8
Functioneren van het samenwerkingsverband	4	0	3	2
Deskundigheid schoolleiding	3	1	0	1
Gevolgen van de vernieuwing				
Mogelijkheden voor zorg op maat	1	0	0	0
Aandacht voor de individuele leerling	4	0	0	2
Positie eigen school	9	3	7	7
Totaal (N)	187	148	76	411

Tabel 2.4a Stelt de schoolleiding voldoende tijd beschikbaar om voorbereidingen te treffen, docenten SVO-LOM (% , N=187)

	Voldoende	Niet voldoende	Niet van toepassing	Totaal
Vakinhoudelijke ontwikkeling	42	35	22	100
Pedagogisch/did. Ontwikkeling	47	34	18	100
Aansluiting op de arbeidsmarkt	21	18	60	100
Praktische voorbereidingen	20	38	42	100

Tabel 2.4b Stelt de schoolleiding voldoende tijd beschikbaar om voorbereidingen te treffen, docenten SVO-MLK (% , N=148)

	Voldoende	Niet voldoende	Niet van toepassing	Totaal
Vakinhoudelijke ontwikkeling	59	33	8	100
Pedagogisch/did. ontwikkeling	62	29	8	100
Aansluiting op de arbeidsmarkt	52	18	30	100
Praktische voorbereidingen	36	32	33	100

Tabel 2.4c Stelt de schoolleiding voldoende tijd beschikbaar om voorbereidingen te treffen, docenten praktijkonderwijs (% , N=76)

	Voldoende	Niet voldoende	Niet van toepassing	Totaal
Vakinhoudelijke ontwikkeling	46	47	7	100
Pedagogisch/did. ontwikkeling	49	39	12	100
Aansluiting op de arbeidsmarkt	60	20	20	100
Praktische voorbereidingen	33	39	28	100

Tabel 2.5 Deskundigheidsbevordering in het schooljaar 1999/2000, docenten svo en praktijkonderwijs (% , N= 367)

	SVO-LOM	SVO-MLK	PrO	Totaal
<i>Inhoud</i>				
Consequenties inhoud onderwijs	45	53	65	52
Vakoverstijgende thema's	29	37	31	33
<i>Didactiek</i>				
Differentiatie/onderwijs op maat	78	74	75	77
Algemene vaardigheden	64	68	76	68
Zelfstandig werken	66	70	63	67
ICT	49	58	53	54
<i>Begeleiding</i>				
Praktijkvoorbereiding (stages)	29	74	71	54
Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)	39	59	60	51
Begeleiding in werksituaties	20	63	66	46
<i>Zorg</i>				
Begeleiding bij sociaal-emotionele problemen	86	83	79	84
Begeleiding bij leerproblemen	85	84	74	83
Signaleren, diagnosticeren, werken met handelingsplan	81	76	72	77
Totaal (N)	187	148	76	411

PUBLICATIES REGIOPLAN ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT 1999/2000

- OA-43 Vegt, A.L. van der, A. Slavenburg en H.J. de Jong-Boiten (1999)
Criminaliteitspreventie op school
- OA-84E Bergen , C.T.A. van en S.W. van der Ploeg (2000)
Monitor invoering lumpsum-bekostiging voortgezet onderwijs
- OA-97 Gemmeke, M. (1999)
Finding ways to improve the access to technical jobs of women
- OA96-12-97 Gemmeke, M. (1999)
*Finding ways to improve the access to technical jobs of women.
The Netherlands: case studies*
- OA-126 Ojen, Q.H.J.M. van en P.J. Krooneman (1999)
Evaluatie subsidieregeling ESF-4: 2^e interim-evaluatie
- OA-144 Vrielink, H.S. en S.W. van der Ploeg (1999)
Arbeidsmarktbarometer Primair Onderwijs 1998-1999
- OA-145 Bergen, C.T.A. van en S.W. van der Ploeg (1999)
Arbeidsmarktbarometer Voortgezet Onderwijs 1998-1999
- OA-146 Brink, M. en E.C.J. van Rooijen (1999)
Arbeidsmarktbarometer BVE-sector 1998-1999
- OA-148 Beerends, H.M. en S.W. van der Ploeg (1999)
*Schoolprofielbudget schooljaar 1998/1999 - een bijdrage aan nieuwe
plannen en bestaande wensen.*
- OA-151 Blees-Booij, A. en A.L. van der Vegt (1999)
*Opleidingen voor remedial teachers: een evaluatie van de vernieuwde
tweejarige opleiding*
- OA-154 Beerends, H.M. en A.L. van der Vegt (1999)
*Oorzaken van de afgenomen vraag naar de opleiding schoolleiders primair
onderwijs*

- OA-155 Rooijen, E.C.J. van en P.J. Krooneman (2000)
Evaluatieonderzoek pilot adjunct-directeuren primair onderwijs
- OA-156 Beerends, H.M., H.S. Vrielink en S.W. van der Ploeg (1999)
Decentralisatie bovenwettelijk deel BWOO in het voortgezet onderwijs
- OA-158 Slavenburg, A. en P.J. Krooneman (1999)
*Leerlijnen en tussendoelen in het reken-wiskundeonderwijs gepeild.
Een onderzoek naar mogelijkheden voor het gebruik van leerlijnen en
tussendoelen in het reken-wiskundeonderwijs in groep 1 t/m 4 van de
basisschool*
- OA-160 Brink, M. en A.L. van der Vegt (1999)
Behoefte aan nascholing voor OALT-leraren
- OA-161 Bommel, D. van, E.F.C. van der Boom en S.W. van der Ploeg (1999)
Lerarentekorten in Den Haag
- OA-162 Blees-Booij, A., S.W. van der Ploeg en H.S. Vrielink (1999)
*Verkorte meting onvervulde uren PO, VO en BVE-sector halverwege het
schooljaar 1998-1999*
- OA-163 Rooijen, E.C.J. van, Q.H.J.M. van Ojen, A. Slavenburg en P.J. Krooneman
(1999)
Kunsteducatie in Amsterdam: vraag en aanbod, opvattingen en tevredenheid
- OA-165 Blees-Booij, A., A. van den Brande en A.L. van der Vegt (1999)
*Kwaliteitskaarten Voortgezet Onderwijs: waardering en gebruik door scholen
voor voortgezet onderwijs*
- OA-166 Beerends, H.M., E.F.C. van der Boom en A.L. van der Vegt (1999)
Kwaliteitskaarten Voortgezet Onderwijs: beoordeling en gebruik door ouders
- OA-167 Beerends, H.M., A. Blees-Booij, E.F.C. van der Boom en P.J. Krooneman
(1999)
*Duale leerwegen: evaluatieonderzoek HBO en een inventarisatie van de
behoeften en wensen van (potentiële) 'duale werkgevers' in het gehele hoger
onderwijs*

- OA-168 Ojen, Q.H.J.M. van, M. Brink en P.J. Krooneman (1999)
Bekendheid van en waardering voor het PMPO
- OA-169 Bergen, C.T.A. van en S.W. van der Ploeg (1999)
Quick-scan invoering VMBO 1999
- OA-171 Cremer, S., A. Slavenburg en P.J. Krooneman (1999)
Cultuurtraject 12+ in Amsterdam
- OA-172 Beerends, H.M., S. Cremer en P.J. Krooneman (1999)
Sponsoring in PO en VO
- OA-173 Blees-Booij, A., S. Dijk, A.L. van der Vegt en R.C. van Waveren (1999)
Regelingen van scholen en gemeenten voor tegemoetkoming in de studiekosten 12-18 jarigen
- OA-174 Slavenburg, A. en A.L. van der Vegt (1999)
Hoe breed is de brede school? Samenwerking tussen scholen en bondgenoten in het primair onderwijs in Rotterdam
- OA-175 Vegt, A.L. van der, S.W. van der Ploeg en M. Brink (1999)
Geweld op de basisschool
- OA-178 Beerends, H.M. en M. Gemmeke (1999)
Evaluatieonderzoek regeling Stimuleringsbijdrage Bestuurlijke Krachtenbundeling
- OA-182 Vrielink, H.S. en S.W. van der Ploeg (2000)
Arbeidsmarktbarometer Primair Onderwijs 1999-2000
- OA-183 Bergen, C.T.A. van en S.W. van der Ploeg (2000)
Arbeidsmarktbarometer Voortgezet Onderwijs 1999-2000
- OA-184 Boom, E.F.C. van der en S.W. van der Ploeg (2000)
Arbeidsmarktbarometer BVE-sector 1999-2000
- OA-186 Diepeveen, M. en S.W. van der Ploeg (1999)
Spaarverlof in het PO: vervolgonderzoek oktober 1999
- OA-187 Diepenveen, M. en S.W. van der Ploeg (2000)
Lerarentrek in de vier grote steden 1997/1998

- OA-188 Vegt, A.L. van der en S. Cremer (1999)
Quick-scan VMBO: tweede meting november 1999
- OA-200 Ploeg, S.W. van der (2000)
Overblijven in het basisonderwijs anno 2000